

OUD~HOORN

KWARTAALBLAD VAN DE VERENIGING „OUD-HOORN”

8e jaargang nr. 4 december 1986

"Oud-Hoorn"

Artikel 2 der statuten, goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 15 november 1917:
„Het doel der vereeniging is het behouden van de schoonheid en het in herinnering houden van het verleden der stad Hoorn en hare omgeving”

Kwartaalblad van de Vereniging „Oud-Hoorn”.
Gratis voor leden. Losse nummers, alleen voor leden,
verkrijgbaar à f 2,— per exemplaar bij het
verspreidingsadres.

Bestuur: J. M. Baltus, voorzitter
A. de Graaf, vice-voorzitter
A. G. F. van Weel, secretaris
mw. E. Millenaar, 2e secretaris
W. L. van der Waal, penningmeester

leden: Y. J. Hangelbroek
H. W. Saaltink
L. P. M. Hoogeveen (archivaris)
A. Boezaard
mw. L. Rensema-Brevet

Secretariaat: Postbus 346, 1620 AH HOORN

Contributie: f 20,— per jaar, inclusief toezending van het
kwartaalblad.

Giro 21 44 888 t.n.v. Penningmeester Ver. „Oud-Hoorn”
Postbus 346
1620 AH HOORN

Redactiecommissie:

J. L. N. Dijkstra
R. de Knecht
H. W. Saaltink
Femke Uiterwijk
W. Vingerhoed

Redactie-adres:

J. L. N. Dijkstra
Rotiusstraat 46
1624 GC Hoorn, tel. 1 71 17

Opgave nieuwe leden en tevens verspreidingsadres:

C. Koppers
Botter 39
1625 DC HOORN
tel. 3 39 23

Archiefdienst Westfriese Gemeenten:

Het streekarchief is gevestigd in het Stadhuis van Hoorn,
Nieuwe Steen 1, tel. 3 12 34.

Postadres: Archiefdienst Westfriese Gemeenten
Postbus 603
1620 AR HOORN

De studiezaal is geopend van maandag t/m vrijdag van
9.00-17.00 uur. Voor avondopenstelling zie onderaan deze
pagina.

Tussen 12.30 en 13.30 uur en ná 16.45 uur kunnen geen
stukken meer worden aangevraagd.

Tarieven:

door het archief verricht onderzoek f 10,25 per half uur;
fotokopieën f 0,80.

Eigen onderzoek op de studiezaal en het lenen van
boeken uit de bibliotheek (niet alles wordt uitgeleend) is
gratis.

Westfries Museum:

Rode Steen 1, Hoorn (tel. 1 55 97).

Geopend: het gehele jaar,
maandag t/m vrijdag van 11.00-17.00 uur.
zaterdag en zondag van 14.00-17.00 uur.

Bureau: Achterom 2-4, 1621 KV Hoorn

Drukker van dit blad:

Drukkerij Edecea BV,
Protonweg 32, Postbus 7, 1620 AA Hoorn

Volgend nummer en inleverdatum kopij

Het volgende nummer (9e jaargang nr. 1) zal verschijnen op 15 maart 1987. U wordt verzocht eventuele kopij voor dit
nummer uiterlijk 15 februari 1987 in te leveren bij het redactie-adres:

J. L. N. Dijkstra, Rotiusstraat 46, 1624 GC Hoorn, tel. 02290 - 1 71 17.

Verantwoording illustraties van dit verschijningsnummer:

J. M. Baltus, J. D. Osinga, F. Uiterwijk, J. L. N. Dijkstra, W. L. van der Waal, M. v. d. Zel. Archiefdienst Westfriese
Gemeenten.

Copyright:

Gehele of gedeeltelijke overname van teksten en/of illustraties uit dit blad is alleen toegestaan na toestemming van de
auteur of de redactie van „Oud-Hoorn”.

Bij de omslagillustratie:

Een pentekening van Wisselstraat nr. 8, zoals dit voorkomt in het artikel van de heer H. Saaltink „Hoorn 1806 een
jaar later”, elders in deze uitgave.

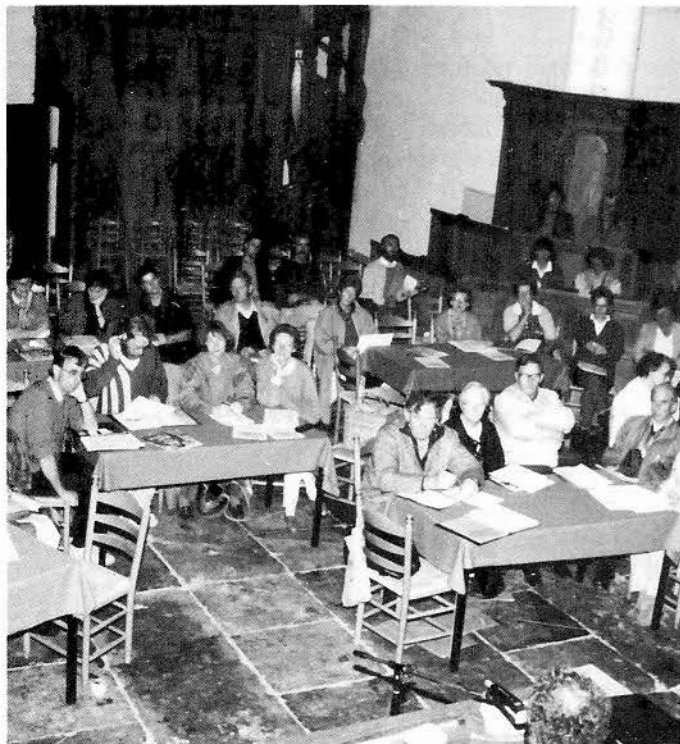
Bestuursmededelingen

Bouwkunscursus

Ruim zestig cursisten namen dit jaar deel aan de Bouwkunscursus, door onze vereniging georganiseerd. Na de vijf theorie-avonden in de zeer geschikte ruimte van de Oosterkerk werden bezoeken gebracht aan het Sint-Jozefhuis, het interieur van de Evangelisch-Lutherse Kerk aan de Ramen, het pas gerestaureerde achttiende pand Kerkstraat 10 (het vroegere huis Verloren) en Binnenluiendijk 3-4 (Huis Anno 1624).

De cursisten kregen deskundige informatie van de bewoners/gebruikers van deze monumenten: Albert de Graaf, Butch Mulder en John de Visser, waarvoor onze hartelijke dank.

Namens het bestuur ook dank aan Liesbeth Millenaar, Loes Rensema, Aleid van Papendrecht, Femke Uiterwijk, Gerrit van de Velden en Pim van der Waal voor hun enthousiaste hulp bij de diverse activiteiten.

Onderscheidingen

Tijdens de najaarsledenvergadering op 22 november jl. in de Oosterkerk werden weer onderscheidingen uitgereikt aan personen en instellingen die zich verdienstelijk hebben gemaakt voor het behoud van het historisch schoon van Hoorn.

Onderscheiden werden mevrouw M. A. F. Kaag-Machielse voor de fraaie restauratie van het pand Breed 38, en het Bureau Monumentenzorg van de provincie Noord-Holland. Mevrouw Kaag nam bij deze plechtigheid het bij de onderscheiding behorende gevelschild in ontvangst; de heer J. K. Alma, gedeputeerde bij de Provinciale Staten, ontving namens de provinciale monumentenzorg een ets van de Hoornse kunstenaar Peter de Rijcke met als onderwerp „Hoornse bouwwerken met onderdelen”. Na de vergadering werd een bezoek gebracht aan de Noorderkerk waar Tim Zaal van de Sichting Noorderkerk uitleg verschafte.

Gevelsteen in het pand Breed 38, waarin de koffie en theewinkel van de familie Kaag is gevestigd

Stadsbeeld Hoorn 1980

Ongeveer zes jaar geleden besloot het bestuur te komen tot de uitgave per jaar van een overzicht van alle veranderingen aan panden in de Hoornse binnenstad. Het zou een geïllustreerde beschrijving worden van alle restauraties, wijzigingen, sloop e.d. in het desbetreffende jaar. Een aanzet hiertoe is toen gedaan. De activiteiten werden echter stil gelegd omdat inmiddels de voorbereidingen voor het tot stand komen van het grote boek *Hoorn-huizen, straten, mensen* werden begonnen. Door tijdgebrek, wegvallen van mankracht e.d. is dit prestigieuze project later niet meer vervolgd zoals het in de bedoeling had gelegen. In het kwartaalblad werd ondertussen op een eenvoudiger wijze de stand van zaken bijgehouden in de rubriek *Stadsbeeld — restauraties, wijzigingen, vervel*.

Tot onze spijt moeten wij uiteindelijk officieel berichten dat *Stadsbeeld Hoorn 1980* e.v. (althans in de oorspronkelijke opzet) dus niet zal verschijnen.

Ontwikkelingen in de binnenstad

Al heel wat jaren geleden, o.a. bij het bekend worden van de plannen tot nieuwbouw in de Kersenboogerd, is er door „Oud-Hoorn” met verontrusting en klem op gewezen dat de druk op de Hoornse binnenstad steeds zwaarder zal worden.

De verkeersstroom richting binnenstad neemt inderdaad steeds meer toe, de huizen langs het Grote Oost en andere straten daveren weer door de voorbijrazende vrachtwagens, iedere autobezitter lijkt wel per se zijn vervoermiddel op of naast het Rode Steen te willen parkeren. De economie trekt weer een beetje bij, heet het; er kan in de toeristische sfeer weer meer geld uitgegeven worden en we zien de consequenties hiervan: een horeca-stormloop op de Oude Doelenkade en omgeving; sloop van een stuk Grote Noord voor een kledinggigant, plannen voor een nieuwe gevangenis op het Oostereiland daar ook nog bij; nieuwbouw op het Visserseiland die bepaald niet het oog zal strelen, sloop van de bebouwing op het Jeudje waardoor een parkeerruimte kan worden aangelegd (tijdelijk... maar hoeveel jaar zal dat zijn?). De gemeente peinst over een groot parkeergebied tussen Westersingel, Dubbele Buurt en Scharloo.

Klap op de vuurpijl: plannen van de Hoornse ondernemers om een stuk IJsselmeer te dempen om 500 auto's te herbergen: een kilometer lang „strand” van tussen de 80-150 meter breedte.

Als het niet om te huilen was, zou je erom lachen. De initiatiefnemers verwachten dat zo'n nieuwe, buitendijks gelegen parkeermogelijkheid andere delen van het centrum zal ontlasten. Alsof méér parkeermogelijkheid scheppen niet zal betekenen: méér verkeer aantrekken. Het zou een blamage zijn als de monumentale binnenstad van Hoorn, het historisch havengezicht, het beschermde stadsgezicht worden opgeofferd aan het plaatsen van autoblik. Parkeerlocaties dienen te worden gerealiseerd buiten de grens van de oude binnenstad (die overigens zo gering van oppervlakte is dat elke zaak makkelijk op loopafstand is te bereiken).

Zeven miljoen gulden moet worden geïnvesteerd in de strandboulevard. Wij denken dat de gemeente Hoorn zo'n bedrag wel aan meer reële doeleinden zal willen uitgeven.

Na afloop van de jaarvergadering werd een bezoek gebracht aan de pas gerestaureerde Noorderkerk. Rechts op de foto ziet u van links naar rechts: mevr. J. Kaag, de heer K. Alma en de heer J. M. Baltus.

„Oud Hoorn” geschiedenis laten maken.

Een jaar geleden vroeg ik in een artikel in dit blad om enthousiastelingen die bereid zouden zijn zich actief met het Hoornse verleden bezig te gaan houden. Een tiental amateur-historici meldde zich aan en het wordt nu tijd eens te laten zien wat hun gewroet in de archieven heeft opgeleverd. Een kort verslag dus van het eerste half jaar werken van de archief-werkgroep „Hoorn anno 1806”.

Vrouwen

Het waren tien mensen die zich in de eerste maanden van dit jaar — een enkele in een later stadium — aanmeldden: de dames Admiraal, Van Balen, Huberts, Pieterse, Pitstra-Basjes, Røge en Stapel en de heren Nijntjes, Van der Stel en Van der Velde. Wellicht mogen we uit deze samenstelling de gevolgtrekking maken, dat de belangstelling onder onze leden voor geschiedenis vooral een vrouwelijke aangelegenheid is.

Doel

Zoals ik een jaar geleden uiteenzette, was het doel van het onderzoek het verkrijgen van een beter inzicht in de sociaal-economische verhoudingen in Hoorn in het jaar 1806. Het jaar 1806 werd gekozen, omdat er voor dat jaar een paar belangrijke bronnen bij de Hoornse archiefdienst bewaard zijn gebleven, nl. het patentregister en het verpondingskohier. Het jaar 1806 werd ook gekozen, omdat het in een overgangperiode lag waarin de stad van handelscentrum met belangrijke internationale contacten veranderde in een bescheiden verzorgingscentrum voor het omringende platteland. En tenslotte was het een flink stuk nieuwsgierigheid die ons ertoe dreef ons te verdiepen in het lot van de mensen die in een economisch zeer slechte tijd leefden.

Patentregister

Begonnen werd met een inventarisatie van de in 1806 in Hoorn uitgeoefende beroepen en bedrijven met behulp van het patentregister.

Het aanleggen van het patentregister werd noodzakelijk, zoals ik in mijn vorige artikel vertelde, door de patentordonnantie van minister Gogel. Deze wilde hiermee volgens wat later goed liberale beginselen werden genoemd, een eind maken aan het gildestelsel. Na 1805 was men om een ambacht uit te oefenen of een winkel te drijven niet meer verplicht deel uit te maken van een gilde, maar kon men volstaan met een door het stadsbestuur af te geven patentakte, waarvoor alleen een bedrag aan zegelkosten moest worden betaald. Het bewaard gebleven patentregister is niets anders dan de verantwoording door de desbetreffende stads-ambtenaar van de ontvangen bedragen voor de afgegeven zegels. In het register staan de naam en het adres van de aanvrager, het door hem uitgeoefende beroep of bedrijf en uiteraard het betaalde zegelrecht.

Hoewel het register als bron voor de kennis van het economische leven van onschatbare waarde is, kent het een aantal beperkingen. Het noemt uiteraard alleen het werkende deel van de bevolking.

Het in die tijd niet onaanzienlijke aantal mensen dat werkloos was en degene die van hun geld leefden, worden niet genoemd. Ook noemt de patentordonnantie

een aantal beroepsgroepen op die geen vergunning nodig hadden. Dat waren geestelijken, ambtenaren, allen die in de landbouw een middel van bestaan vonden, schippers, voerlieden, die op een andere manier belasting betaalden, zeelui, huispersoneel, waarvoor dienstbodengeld werd betaald en jongeren beneden de twintig jaar. Kinderarbeid was in die dagen nog niet verboden. Met uitzondering van de vissers en de zeelieden waren dat voor Hoorn marginale groepen. Dat er een niet onbelangrijke visserij bestond, blijkt uit het grote aantal vishandelaren, dat vooral in de omgeving van de Italiaanse Zeedijk woonde. Een van de eerste problemen die nu opgelost moeten worden, is de vraag naar de omvang van de Hoornse visserij en van de Hoornse scheepvaart of wat daar nog van over was aan het begin van de 19e eeuw. En als het mogelijk is zal er ook via andere bronnen gezocht moeten worden naar de andere niet in het patentregister voorkomende groepen. Daarvan zullen de werklozen het grootste deel gevormd hebben. Pas als we iets meer weten over de Hoornse werkloosheid, kunnen we met zekerheid iets zeggen over de welvaart van die dagen. De patentordonnantie onderscheidde vijf afdelingen: bedrijven, personen, openbare vermakelijkheden, gepoederd haar en jacht.

De twee laatste waren meer een soort weeldebelasting. In de eerste afdeling werd het patentrecht naar het bedrijf geheven waarvan de betrokkene (mede)eigenaar was, in de tweede afdeling voor het beroep dat men uitoefende. Uitgaande van dit beginsel zitten er nog wel een paar onduidelijkheden in het systeem zoals de indeling van kantoorpersoneel dat in dienst was van winkelbedrijven of fabrieken bij de eerste afdeling, maar verder zat het geheel logisch in elkaar. Typisch is, dat de economische activiteiten uit de primaire sector, waarin sprake is van het scheppen van goederen, de landbouw en de visserij, niet belast werden. In onze ogen is het ook nogal vreemd, dat men de kleine, arbeidsintensieve bedrijven in een aparte afdeling, namelijk de tweede, onderbracht. Blijkbaar verbond men deze ondernemingen veel sterker met een bepaalde persoon. Het waren de bedrijven die tot dan toe de strenge gildestructuur gekend hadden waarbij de productie aan een groot aantal beperkende bepalingen was onderworpen. Idealiter werkten in deze ambachtelijke ondernemingen een meester met een aantal gezellen en leerjongens.

Daartegenover stonden dan de veel moderner aandoende trafieken en fabrieken, zoals de patent-ordonnantie ze zelf noemt. Het zijn de kapitaalintensieve bedrijven, die dus in de eerste afdeling terecht komen. Bij deze vormen de machines, aangedreven door wind- en waterkracht, en in Hoorn pas veel later door stoom, het belangrijkste deel van het bedrijfskapitaal.

De industriële ondernemingen uit de eerste afdelingen lijken gemiddeld zwaarder belast te worden dan die uit de tweede.

De eerste afdeling kende vervolgens een driedeling in ondernemingen op aandelenkapitaal (banken,

handelsgenootschappen, rederijen e.d.), industriële en commerciële bedrijven. De industriële werden weer gesplitst in wind-, water- en stoommolens, daarnaast ros- of paardemolens en de bedrijven waarin de energievoorziening op een andere manier geschiedde, de zogenaamde fabrieken en trafieken (¹). Vreemd genoeg worden poldermolens ook onder de ros- of paardemolens gerangschikt. Bij de commerciële bedrijven vinden we als eerste afdeling de koffie-, thee-, chocolade- en tabakswinkels. En dat in een tijd waarin deze produkten door het stagneren van de overzeehandel steeds schaarser zullen zijn gaan worden. Waarschijnlijk is het patent op deze zaken voor de overheid een middel geweest de belastingopbrengst te verhogen, want de verkoop van deze artikelen werd meestal gecombineerd met die van andere produkten. In dat soort gevallen moest dus dubbel patent betaald worden.

Bij de overige winkels werd nog weer onderscheid gemaakt tussen de handel in buitenlandse en zgn. inlandse produkten, dus van eigen bodem, tussen winkeliers en venters die met „pakken en marsjes” langs de deur gingen of de kermessen en markten afreisden en tussen Nederlandse en buitenlandse handelaren.

In deze tweede afdeling komen we tenslotte nog een paar kleinere groepen tegen als de eerdergenoemde kantoormensen — die waren in Hoorn nog met een lantaarntje te zoeken — en vreemd genoeg ook de buitenlandse seizoenarbeiders. Het waren de hannekemaaiers en andere landarbeiders, meest uit de oostelijke provincies of uit Noord-Duitsland die in de zomermaanden over het Noorhollandse platteland uitzwermden. De beroepen van de tweede afdeling vielen uiteen in acht klassen met patentbedragen die in Hoorn, een stad van de derde categorie naar grootte gerekend, uiteenliepen van 90 gulden tot 15 stuiver.

Bepaalde beroepen zijn in meerdere klassen terug te vinden. De eerste klasse was die van handelaars in effecten en aandelen. Dan een klasse lager de logementhouders met gelegenheden met meer dan 25 kamers en de wat kleinere effectenhandelaren. En zo gaat het dan verder in een afdalende reeks via distillateurs van fijne likeuren, grossiers in wijnen, baleinsnijders, haarbereiders, klanders, korenwassers en rolreders tot we in de zevende klasse terecht zijn gekomen bij de heel kleine ambachtsbedrijfjes met minder dan vijf man personeel en de artiesten(!). Dan hebben we een heel scala van schilderachtige beroepsnamen gehad als battenmakers, besteders van kantoorbedienden, bierstekers, inbrengers in de Banken van Lening, rekenmeesters, hele en halve kostschoolhouders, schuivevoerdersbazen en zalmrokers. De onderlaag die in Hoorn 42% van alle patenten afnam, wordt gevormd door de achtste klasse, dat zijn allen die in loondienst werken.

Onder de tweede afdeling behoren ook nog de mensen die in de loterij-handel werkzaam waren. Gezien het ondanks de hoge patentbedragen betrekkelijk grote aantal dat zich hiermee bezig hield, moet het een winstgevend bedrijf zijn geweest.

Over het algemeen werd de grootte van het vereiste zegelrecht bepaald door de uit het betreffende beroep te verwachten inkomsten.

De drie laatste afdelingen (openbare gemakkelikheden, gepoederd haar en jacht) laat ik voorlopig buiten beschouwing, omdat ze in dit stadium voor het onderzoek van weinig belang zijn.

Methodie

Al de in Hoorn afgegeven patenten werden op bladen genoteerd, waarbij voor elk gezin een blad gereserveerd werd. Gezin wordt omschreven als een bijeenwonende groep mensen, die een economische eenheid vormt. Inwonend personeel werd dus tot het gezin gerekend. Een voorlopige, nog niet gecontroleerde telling leverde voor Hoorn 3.195 patenten op. Zie tabel 1. Bedacht moet worden dat een groot aantal personen meer dan een enkel patent aanvraagde.

Tabel 1 Afgegeven patenten 1806

Nr.	Beroep of bedrijf	Aant.pat.
1	Banken, handelgenootschappen	3
2	Fabrieken en trafieken	6
3	Industriële molens	21
4	Poldermolens	3
5	Winkeliers met omzet 20.000-1.000 p. thee e.d.	19
6	Idem met omzet minder dan 1.000 p. thee	108
7	Winkeliers in uitheemse en inl. waren omzet 15.000-1.500 guld.	22
8	Idem omzet minder dan 1.500 guld.	36
9	Winkelier in binnenl. waren omzet 30.000-3.000 guld.	24
10	Idem omzet minder dan 3.000 guld.	306
11	Als 7 en 9 kermessen en markten afreizend	91
12	Als 8 en 10 kermessen en markten afreizend	89
13	Venters zonder winkel, behalve hieronder genoemde	21
14	Venters met potten, pannen, brandhout, turf, fruit	210
15	Boekhouders, kantoorbedienden	21
16	3e klasse	18
17	4e klasse	16
18	5e klasse	101
19	6e klasse	242
20	7e klasse	436
21	8e klasse	1.368
22	gequalificeerde collecteurs loterijen	1
23	ongequalificeerde splitsers van loten	9
24	slijters in loten	24

Arbeiderswijken en luxe winkels

Met het op deze manier verkregen cijfermateriaal is getracht een eerste indruk te verkrijgen van de welvaartsspreiding over de stad. Ook wilden we weten, hoever het proces van omvorming van de stad van handelsstad naar regionaal verzorgingscentrum al was voortgeschreden.

Beantwoording van de eerste vraag moest in principe mogelijk zijn, omdat het patentregister de adressen van de beroepsbeoefenaren geeft. Dit adres bestaat uit een wijknummer en een huisnummer. De spreiding van de beroepen over de wijken kon dus worden nagegaan. De grenzen van de 19 wijken waarin de stad aan het begin van de 19e eeuw verdeeld was, zijn op enkele uitzonderingen na bekend, zodat de dichtheid van de verschillende beroepsgroepen in de diverse wijken op

kaarten kunnen worden ingetekend.

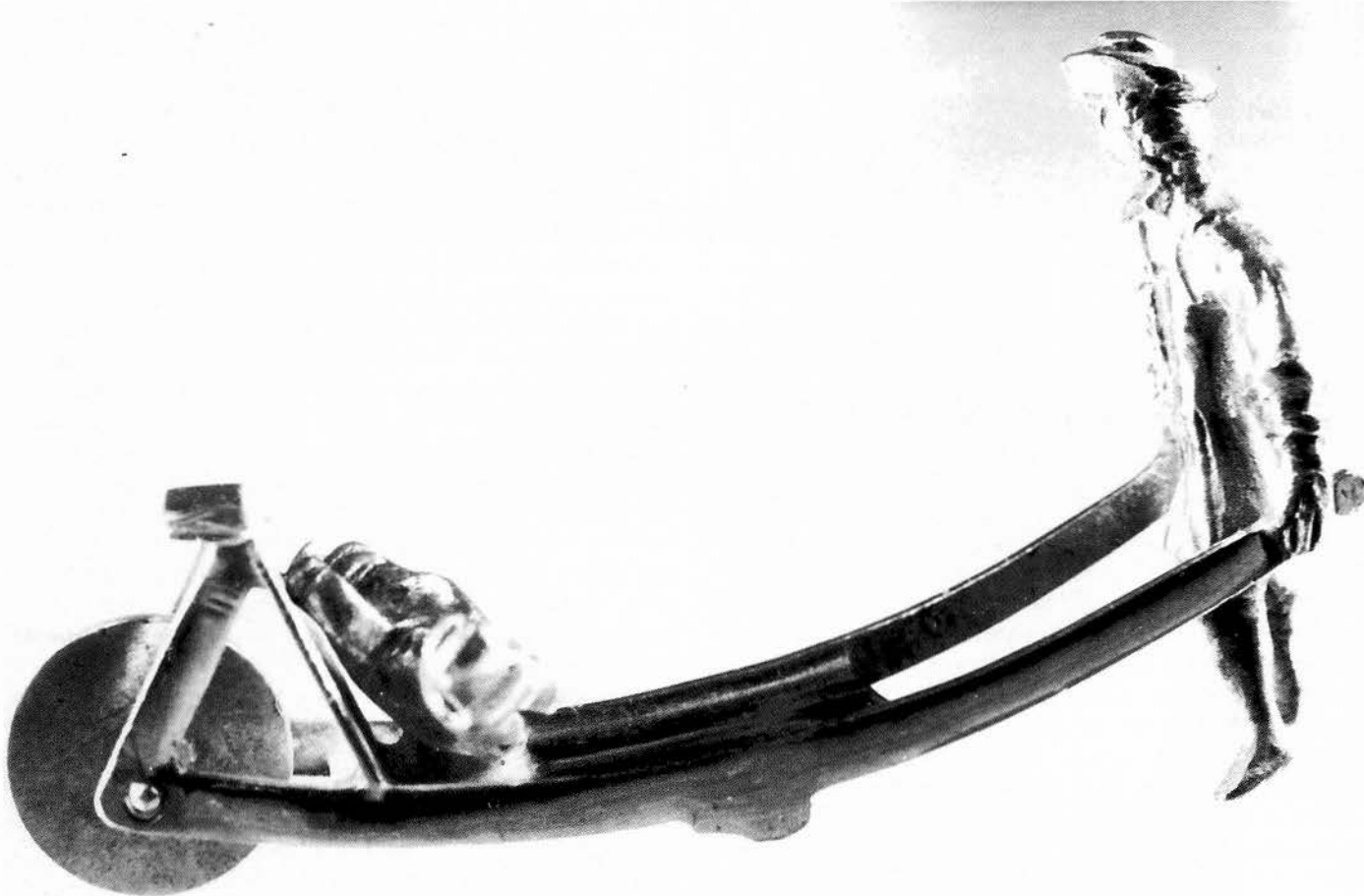
Nu gaat het erom beroepen of bedrijven te vinden die een aanwijziging zouden zijn voor een hoog of een laag welvaartsniveau. Er zijn wel enige beroepen die als graadmeter voor een hoog welvaartsniveau kunnen gelden, zoals bankiers of eigenaars van fabrieken of trafieken, maar daarvan waren er te weinig in aantal voor een betrouwbare gevolgtrekking. Een laag welvaartsniveau kan gemakkelijker bepaald worden. Als criterium hiervoor is het aantal afgegeven patenten voor de achtste klasse van de tweede afdeling (groep 21) genomen. Hierin komen bijna alleen arbeiders voor, de groep die direct boven de werklozen en armen ligt. Het gemiddelde voor de hele stad voor deze groep lag op 42,8%. Wanneer het percentage voor een wijk daarboven lag werd ze als arm gekwalificeerd, lag het percentage daaronder dan als niet-arm.

Om het karakter van de stad als verzorgingscentrum voor het omringende gebied te bepalen werden de percentages winkeliers in uitheemse en binnenlandse waren (groep 7 en 8) als graadmeter genomen. Het waren winkelbedrijven die artikelen leverden die niet als eerste levensbehoeften behoeven te worden aangemerkt en dus ook een deel van hun waren (kleding, sieraden, horloges, aardewerk, glas, porcelein e.d.) op het omringende platteland zullen hebben afgezet. Het gemiddelde van dit soort winkels in luxe artikelen voor de hele stad was 1,8%. Lag het percentage hiervan in een wijk boven de 1,8 dan werd het als hoog gekwalificeerd, onder de 1,8 als laag. Er ontstaat nu het volgende beeld. Zie ook tabel 2 en de grafiek.

Wijk 9 werd voor een belangrijk deel bevolkt door kleine winkeliers. Laat 18e of vroeg 19e eeuwse winkelweegschaal uit de verzameling van het Westfries Museum (foto H. Koelman).

Tot de laagst betaalde groep (nr. 21, 8e klasse) behoorden o.a. de sjouwers. 18e eeuwse zilveren miniatuur van een sjouwer met kruwagen uit de verzameling van het Westfries Museum (foto H. Koelman).

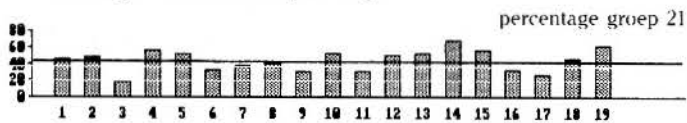

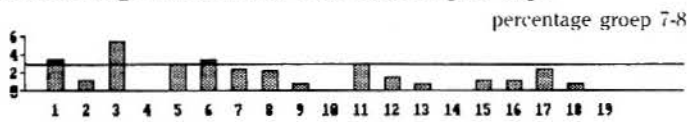
Percentages winkeliers luxe waren en arbeiders per wijk 1806

Wijk	percentage groep 7-8	percentage groep 21
1	3,4	44,4
2	1,1	46,7
3	5,5	19,2
4	0	55,6
5	3	50,8
6	3,5	33,1
7	2,4	36,4
8	2,1	38
9	0,6	31,3
10	0	50,5
11	3	30,8
12	1,4	50
13	0,6	52,2
14	0	67,4
15	1,1	55,7
16	1,1	33,8
17	2,3	26,6
18	0,6	45
19	0	61,6

Percentage arbeiders per wijk

Percentage winkeliers luxe waren per wijk

Wijken met een hoogpercentage winkels in luxe produkten >1,8% 1, 3, 5, 6, 7, 8, 11, 17
 Idem met een laag percentage <1,8% 2, 4, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19

Wijken met een hoog percentage arbeiders >42,8% 1, 2, 4, 5, 10, 12, 13, 14, 15, 18, 19
 Idem met een laag percentage arbeiders <42,8% 3, 6, 7, 8, 9, 11, 16, 17

Als we deze cijfers op een kaart in beeld brengen zien we, dat de winkels in luxe produkten, met een verzorgende functie voor het omringende gebied in het centrum van de oude stad lagen, met een uitstulping naar het noordwesten (wijk 3). Zie kaart 1. De arme wijken liggen vooral langs de rand van de oude stad en vooral in het noorden, oosten en zuiden. Zie kaart 2.

Opvallend groot is ook de correlatie tussen de arme wijken en de wijken met weinig winkels in luxe produkten. D.w.z., dat de meeste arme wijken weinig winkels in luxe produkten herbergen en dat in de wijken met veel winkels in luxe produkten vaak weinig arbeiders wonen.

Veel winkels in luxe produkten en weinig arbeiders zien we in de wijken 3, 6, 7, 8, 11, 17. Weinig winkels in luxe

produkten en veel arbeiders in de wijken 2, 4, 10, 12, 13, 14, 15, 18, 19.

Een eerste voorzichtige conclusie zou kunnen zijn, dat het centrum van de stad redelijk welvarend was gebleven — hier vinden we immers de laagste aantallen arbeiders in de laaggewaardeerde en dus slecht betaalde beroepen — en dat het behoud van de welvaart samenhangt met de verzorgende functie van een aantal winkelbedrijven in dit deel van de stad. We vinden hier immers ook het hoogste percentage van dit soort bedrijven. De voormalige havenwijken langs de zuid- en ooststrand van de stad zijn het minst welvarend. Het havenbedrijf heeft dus economisch gezien weinig meer te betekenen. Het zijn conclusies die door verder onderzoek nog versterking behoeven.

Onderzoek per wijk

Na de hiervoor beschreven tellingen is een wijk wat nader onder de loupe genomen. Het is wijk 9 (I) begrensd door Nieuwstraat-Kerkplein-Breestraat-Grote Oost-Jeroenensteeg-Gravestraat-Muntstraat.

Het is een wijk met een weinig uitgesproken karakter. Het percentage winkels in luxe artikelen is laag maar ook het percentage mensen uit groep 21, die we als arbeiders gekarakteriseerd hebben. Om een wat beter beeld van deze wijk te verkrijgen hebben we de verschillende beroepen en bedrijven volgens een fijnere verdeling uitgesplitst en hebben we ook onderzocht hoe de verdeling was tussen huur- en eigen woningen. Voor dit laatste hadden we de andere reeds genoemde belangrijke bron nodig, namelijk het verpondingskohier. Dat geeft een opsomming van alle onroerende eigendommen in de stad. Het vermeldt de eigenaar van het al of niet bebouwde perceel, het adres, de aard van de bebouwing en het verschuldigde belastingbedrag en soms de verkoop of de afbraak van het betreffende gebouw. Patentregister en verpondingskohier kunnen met elkaar vergeleken worden, omdat door beide dezelfde wijkindeling wordt gebruikt, zij het dat het eerste een numerieke en het tweede een alfabetische wijkaanduiding gebruikt. Ook de huisnummering binnen de wijken loopt in beide boeken parallel. Een handicap is het ontbreken van straatnamen.

Door vergelijking van de adressen van de eigenaars uit het verpondingskohier met die van de bewoners uit het patentregister kan in principe worden nagegaan, of een huis verhuurd is of door de eigenaar bewoond wordt. In het laatste geval zijn de namen voor het betreffende pand in de beide boeken gelijk. Problemen die ontstaan, als huizen onbewoond zijn, in een later stadium worden afgebroken, of wanneer meerdere gezinnen in een woning hun intrek genomen hebben, laten we hier onbesproken. Het zijn overigens wel problemen die het onderzoek flink vertragen. Het is nog slechts voor deze ene wijk gelukt de relatie te leggen tussen de in de beide boeken genoemde adressen. De resultaten van dit onderzoekje naar de verhouding huur-eigendom zijn nog te gering om er enige conclusie aan te kunnen verbinden.

Aard van de bebouwing

Van de woningen in wijk 9 werden er 66 verhuurd en 51 door de eigenaars zelf bewoond. Van deze 117 woonhuizen hadden er 49 een erf, waarschijnlijk een klein tuintje of een binnenplaats, 68 niet. Bij de 49 waren

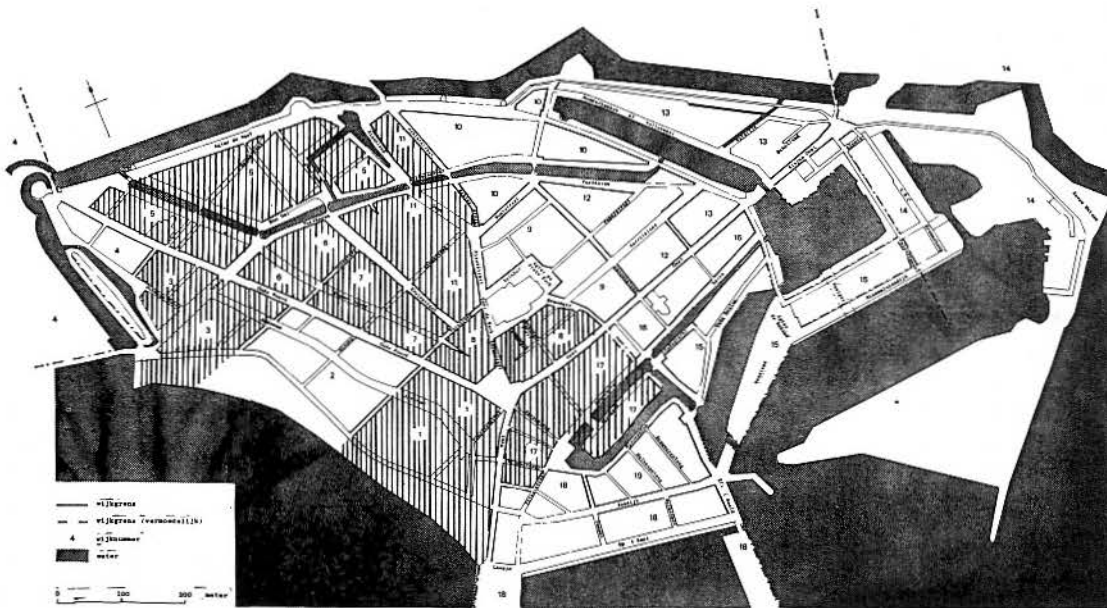
er 3 met een pakhuis, wagenhuis of koetshuis, bij de 68 was dat met 1 het geval. Het ontbreken van erven wijst op een hoge bebouwingsdichtheid.

Alle huizen waarvan in het patentregister geen bewoner kon worden gevonden, waarvan de naam afweek van die in het verpondingskohier werden als eigen woningen beschouwd. Hiervan kan een gedeelte leeg hebben gestaan of zelfs al zijn afgebroken. Het is dus op deze manier ook nog niet mogelijk na te gaan of er veel leegstand of afbraak in deze wijk heeft plaatsgevonden en dus of we met een welvarende stadswijk te maken hebben.

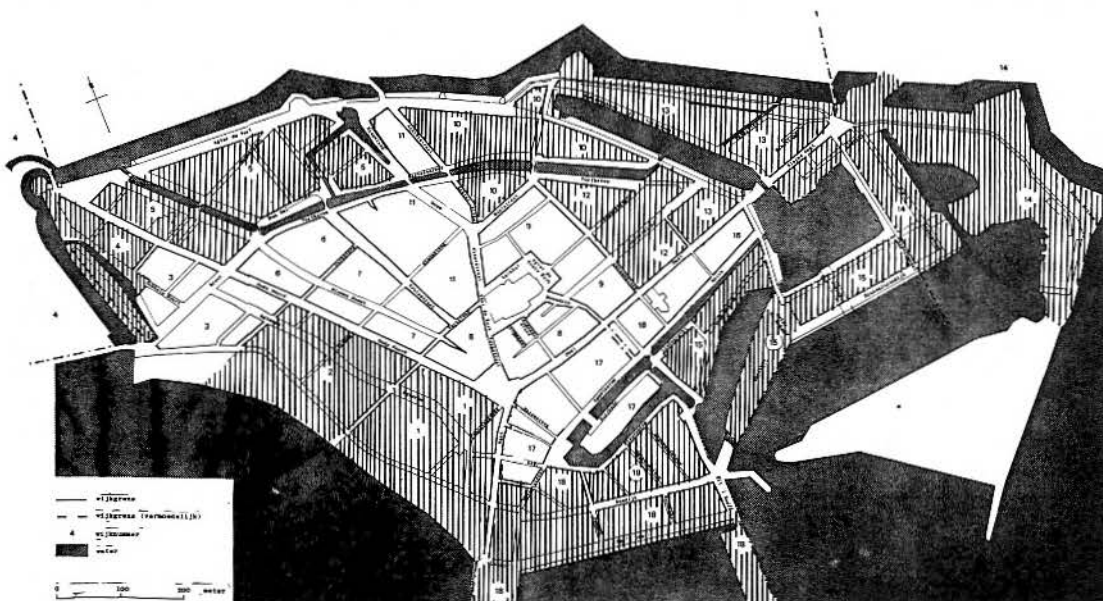
Behalve de 117 woningen waren er 3 openbare gebouwen met een woning, nl. het Zeekantoor of het voormalig Admiraliteitsgebouw aan het Kerkplein, de Bank van Lening aan de Wisselstraat en het voormalig VOC-gebouw aan de Muntstraat. Voorts was er nog een gebouw in de Peperstraat, waarvan de status onduidelijk was, eigendom van de leden van het Concert. Tenslotte nog 3 stallen of wagenhuizen, 6 pakhuizen en 1 leeg erf.

Wat deden zij?

De grote hoeveelheid gegevens over beroepen en bedrijven stelde ons in staat te onderzoeken waarmee de bevolking van wijk 9 zijn brood verdiende. Bij dit deel van het onderzoek is minder gelet op de plaats van de betrokkene in het arbeidsproces (zelfstandige of arbeider) dan op het soort werk dat verricht werd. Voor een indeling naar soort arbeid is dankbaar gebruik gemaakt van een studie over het economische leven in Amsterdam in dezelfde tijd (2). Onderscheid is gemaakt tussen de activiteiten die voornamelijk gericht waren op de behoeftebevrediging van de eigen, stedelijke bevolking (links) en werkzaamheden ten dienste van de bevolking van de regio (rechts). Als straks mocht blijken dat deze tweede groep een zeer belangrijke plaats in de stedelijke economie zou innemen, dan zouden we kunnen stellen, dat de transformatie van Hoorn van handelsstad met internationale contacten naar regionaal verzorgingscentrum in 1806 al was voltooid.

Kaart 1. Hoorn 1806: Gearceerd de wijken met een meer dan gemiddeld percentage in luxe waren.

Kaart 2. Hoorn 1806: Gearceerd de wijken met een meer dan gemiddeld percentage arbeiders (groep 21).

Beroepen en bedrijven in wijk 9

(naar aard van de activiteit) <= minder dan

	Stedelijk	Regionaal	
1 Landbouw (wordt in patentregister niet vermeld)			
2 Nijverheid			
<i>Bewerking hout, kurk en stro</i>			
bezemmakersknecht	1		
<i>bouwnijverheid</i>			
loodgieter en leidekker			
<5 knechts	1		
metselaar <5 knechts	1		
metselaarsknechts	2		
steenkopersknechts	3		
timmermansknechts			
(waarvan 2 ook sjouwer)	3		
verwers en glazenmakers <5 knechts	2		
	10		
<i>steenbakkerijen, trasmolens e d</i>			
		eigenaar van een trasmolen	1
<i>metaalnijverheid</i>			
		zilvermid	1
<i>kleding en reiniging</i>			
kleerma(a)k(st)ers	3		
kleermakersknecht	1		
naaisters (1 ook kerkbriefjesombrengster)	11		
pruikemaker en haarsnijder	1		
	16		
<i>textielnijverheid</i>			
wolspinster	1		
<i>voedings- en genotmiddelen</i>			
roggebroodbakkers	2		
tabaks- en strubbersknecht	1		
varkendoder	1		
wittebroodbakker	1		
	5		
<i>leerbewerking</i>			
schoenmakers (1 <12 knechts, 2 <5 knechts)	3		
schoen- en leestenmakers	2		
schoenmakersknechts (1 ook orgeltreder)	2		
	7		
3. Handel en verkeer			
<i>herbergen, uitspanningswezen</i>			
bediende van College „Thuin de Eendracht“	1	kermissen frequenterende met een stalletje en smakbord	1
houder van bilhard	1	tapper en herbergier <6 kamers	1
tappers in wijnen en sterke dranken	3		
tappers in sterke dranken (mnl en vrl)	6		
	11		2
<i>hulpbedrijven van de handel, krediet- en bankwezen</i>			
slijters in loten	2	boekhouder	1
ongequalificeerde splitser in loten	1	kantoorbedienden	2
	3	klerk en boekhouder	1
		makelaar	1
			5
<i>groothandel</i>			
kooplieden in diverse zaken	2	koopman speciaal in goud, zilver en juwelen	1
		zeehandelaars en kooplieden onder firma „Baart & Cie“	1
	2		2
<i>kleinhandel</i>			
builder en meelverkoper	1	kermissen freq met kraam	
fruit- en groenteverkopers	2	met schoenen en mulen	1
kruideniersknecht	1	kermissen frequenterende met stalletjes met diverse waren	1
melkverkoopster	1	winkeliers ook ventende en markten freq	6
venters en verkopers van fruiten, groentes (ook met vis, koek, lokken en krullen)	8		
ventster met garnalen	1		

winkeliers <1 000 p. thee	6		
winkeliers in diverse waren	26		
winkeliers ook ventende met diverse waren	11		
	57		8
<i>transport</i>			
sjouwers	5	Compagnie van Rheedery en Zeevaart	1
waagwerker	1		
	6		
4 Maatschappelijke diensten			
<i>verpleging en verzorging van zieken en doden</i>			
chirurgijns en vroedmeesters	2		
heel- en vroedmeester	1		
kraambewarster	1		
	4		
<i>huiselijke diensten</i>			
werksters	11		
<i>vrije beroepen</i>			
muzikant	1		
notaris	1		
	2		
<i>onderwijs</i>			
houdster van een kinderschool	1		
houdster van een kinder-, brei- en spelschool	1		
dag- en avondschoolhouders	2		
kostschoolhouder	1		
	5		
5 Overheid			
oppasser Zeekantoor	1	Commies bij (belasting)ontvanger	1
6 Kerk			
oppassers Grote Kerk	2		
7 (Onbekend)			
zaadzetter	1		

Als we de activiteiten in dit overzicht bij elkaar tellen, zien we, dat er 145 stadgebonden en 21 streekgebonden zijn. De grootste groep is handel en verkeer, waarin weer de meerderheid wordt gevormd door de kleinhandel. Alles overziende mogen we de gevolgtrekking maken, dat wijk 9 een deel van de stad was, waar de nadruk van de economische activiteiten lag op het kleinwinkelbedrijf met vooral de behoeftenvoorziening van de plaatselijke bevolking. Over de rol van de stad als regionaal verzorgingscentrum is met deze cijfers nog weinig te zeggen. De wijk kende zoals we eerder zagen, slechts een relatief weinig omvangrijke arbeidersbevolking. Over bebouwing en bewoning van de wijk valt in dit stadium nog weinig te zeggen. In een volgend verslag hoop ik u wat tastbaarder resultaten te kunnen aanbieden, ook wat de rest van de stad betreft.

Noten:

- (1.) Het verschil tussen fabrieken en trafieken wordt door de bron niet duidelijk aangegeven. Het verschil werd in 1805 ook niet meer aangevoeld. In de 17e en de 18e eeuw zijn trafieken de bedrijven van ondernemers die tegelijk handelaar en industrieel zijn. Omdat er voor deze ondernemingen veel bedrijfskapitaal nodig was en ook omdat ze pas in een laat stadium verschenen, vielen ze buiten de beperkende gildebepalingen. Fabriqueurs besteedden de productie uit aan derden. Beide groepen groeiden samen tot de moderne industriële grootbedrijven.
- (2.) *Diederiks (Herman)*. Een stad in verval. Amsterdam omstreeks 1800. Dissertatie Univ. van Amsterdam 1982.

Merkwaardigheden en minder bekende aspecten van het historische Hoorn

Een flink aantal lezers van dit blad nam de prijsvraag-handschoen op en stuurde een oplossing in. Goede inzendingen kwamen binnen van: B. van Tartwijk uit Hoogkarspel; mevr. T. de Hart, Grote Oost; R. Mantel van de Metselaarstraat; mevr. D. Hellingman-Schuitemaker van de P. Florisstraat; mevr. A. J. Dol-Schellevis, Koepoortweg; mevr. J. C. van Doornik-Meijer van de Abbingstraat; W. F. Robot, Van Akerlakenstraat; C. Schrickx van de Willemsweg en mevr. J. E. Pitstra-Basjes van Het Keern. Het lot wees mevr. Dol-Schellevis aan als winnares. Zij zal een dezer dagen de boekenbon ontvangen.

Nu de oplossingen (ik heb informatie van de inzenders verzameld met hun initialen erbij).

Foto 3: *Smederij Masteling*, Italiaanse Zeedijk 53-55, hoek Foreestensteeg. „Mijn eerste kennismaking met het smidsbedrijf was dit niet. Toen ik met een boer mee naar Hoorn was om een paard te laten beslaan, gebeurde dat in dit pand.” (BvT).

Foto 4: *Steegje tussen Grote Oost 127 en 129*. „Mogelijk is het een overblijfsel van een pad, dat gelopen heeft van het Gerritsland (steegje naast het hoekpand Gerritsland-Zon) dat nu de nergens op slaande naam draagt van Goezinnensteeg, lopend naar het steegje op de foto, langs de achterzijde van de huizen van de Zon om een fruittuin, die daar eertijds gelegen heeft. Dit volgens mijn moeder die in het hoekpand Gerritsland-Zon gewoond heeft.” (BvT). „Op nr. 127 rood woonde in de dertiger jaren de fam. Godvlied: vader G. was huisschilder, moeder G., en drie dochters en zoon Gerard naar ik meen; eerst werknemer bij Fremeyer en Wijna in de Baanstraat, later eigenaar van dit bedrijf. Nr. 129 was de slagerij van Dirk Reek. Zijn vroegere knecht Jaap Jonker woont nu op het Kleine Oost. Het gezin Reek bestond uit drie personen: vader Dirk, moeder Neeltje en dochter Marietje. In het steegje was aan het eind links een kleine woning; daarin woonde het gezin Ursem, man, vrouw en twee dochters. Tussen de woning van Ursem en de slagerij was een ruimte waar door Dirk Reek wekelijks geslacht werd.” (J.E.P.-B.)

Foto 5: *Scheepje in baksteen in het plaveisel voor Grote Oost 128*. „Het huis waar jarenlang het gezin Last woonde; vader Hannes, moeder Dien (Ligthart) en hun acht zonen; geen enkele dochter. De tweede zoon Jan is de ons bekende Vissersman.” (J.E.P.-B.)

Foto 6: *Grote Noord 20*. „Het stamt uit ca. 1860. In 1908 is hier nog een erker aangebouwd in opdracht van dr. H. L. E. v. d. Berg, arts, de toenmalige bewoner. Vanaf 1908 t/m 1964 hebben hier achtereenvolgens gewoond: H. v. d. Berg, arts; A. Hartman, kaasverkoper; G. Stapel, tandarts en H. Erkelens, tandarts.” (R.M.)

Nu de nieuwe prijsvraag.

Foto 1. Een onbewoonbaar verklaarde woning (vaak vroeger onverklaarbaar toch bewoond). Waar?

Foto 2. Schitterend opgeknapte huizen met fraaie dakkapellen. Herkent u ze?

Foto 3. Hekken, trappen en luifels... een combinatie van oud en nieuw.

Foto 4. Een gedenksteen. Waar bevindt zich deze?

Oplossingen weer graag naar J. M. Baltus, Grote Oost 98-100 (schriftelijk). Weet u wat over de huizen e.d. te vertellen, schrijft u erbij. Een boekenbon kunt u verdienen met een compleet goede oplossing.

Foto 1

Foto 2

Foto 3

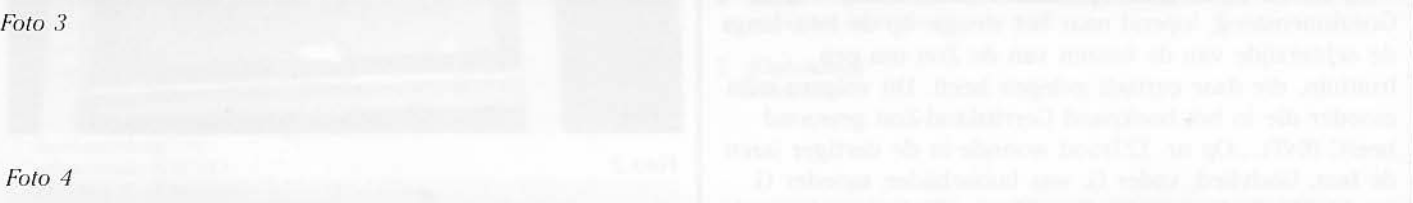
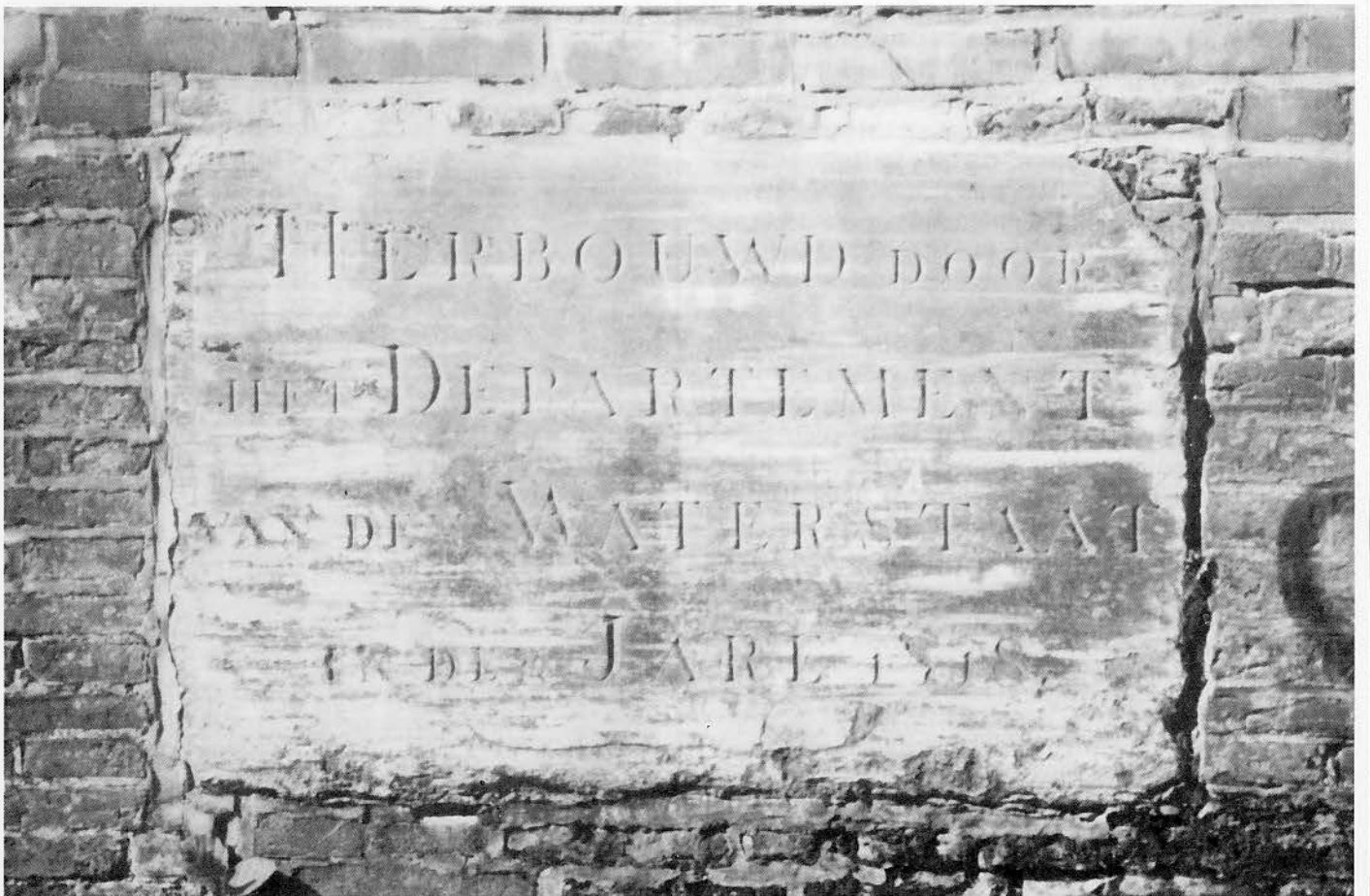

Foto 4

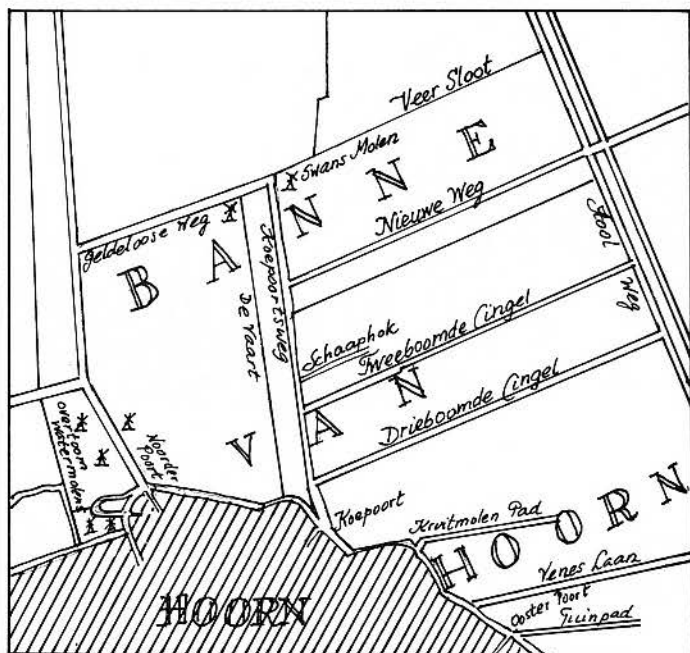

Oud-Hoorn informeert

Femke Uiterwijk

Naar aanleiding van deze nieuw te starten rubriek kwamen bij de redactie twee brieven binnen. De eerste is afkomstig van T. van Drie en betreft de herkomst van de naam „De Huesmolen”. Op het hierbij afgebeelde kaartje (een gedeelte van de nieuwe kaart van het Dijkgraafschap van Dregterland 1775) ziet u de stad Hoorn niet gedetailleerd afgedrukt maar de omgeving wel. Het is dan ook een deel van een polderkaart en daarom heeft de tekenaar de sloten, dijken, wegen en molens heel goed weergegeven. En er hebben heel wat molens gestaan!

Volgens gegevens, die de heer Peetoom heeft verzameld hebben er in de periode van 1681-1806 in en rond Hoorn 15 houtzaagmolens, 4 korenmolens, 3 meelmolens, 1 briksteenmolen (molen waarin briksteen werd gemalen), 2 oliemolens, 2 steenmolens, 1 gortmolen, 1 pelmolen, 2 seemtouwersmolens gestaan. En al deze molens hebben een naam gehad. Op het Visserseiland bij de Hoornse haven hebben de houtzaagmolens „de Rob”, „de Halfhang”, „de Swavelstok” en de Bruynvis” gestaan. Aan het Keern (nu toegangsweg tot Risdam) heeft „de Roode Molen”, een meelmolen gedraaid en „de Hayckes- of Westermolen” in de Grote Waal zorgde daar voor het broodnodige meel.

Aan het eind van de Koepoortsweg bevindt zich op het kaartje de Geldelozeweg, nu nog te vinden als een doodlopend weggetjes van het Oude Ambacht tot de Provinciale Weg. Aan deze weg is al in 1620 sprake van een houtzaagmolen „de Kaarselaad” genaamd. In archiefstukken wordt hij in 1757 genoemd als er staat: Theunis Jansz Pronk aan de Geldelozeweg alhier verkoopt aan Jannetje Beets wed. Dirk Messchaert alhier de helft in een houtsagersmolen „de Kaarselaad” staande aan de Zuidzijde van de Geldelozeweg voor f 1.100,—; En in het jaar 1620 staat vermeld: verkocht houtsagersmolen aan de Geldelozeweg genaamt „de Hues”.

De Huesmolen heeft dus in de 17e eeuw aan de Geldelozeweg gestaan. Hoe lang hij daar gedraaid heeft is mij niet bekend. Molens waren en zijn erg weer-, wind- en brandgevoelig.

De naam Huesmolen is gekozen voor het wijk- en winkelcentrum in Risdam. In het raadsbesluit van 12 maart 1974 staat te lezen: „Aan de hand van de indertijd van verschillende mensen verkregen suggesties is de commissie voor de straatnaamgeving van mening dat een geschikte naam gevonden zou kunnen worden uit de namen van molens die indertijd nabij het Keern en de Geldelozeweg hebben gestaan. De keus voor het wijk- en winkelcentrum is daarbij gevallen op de naam „De Huesmolen”, dat is de naam voor een voormalige houtzagersmolen aan de Geldelozeweg. In deze naam dient u de nodige symboliek te zien, het wijk- en winkelcentrum vormt immers als zodanig het hart van de wijk Risdam”.

De tweede brief kwam van J. Luchtenberg en bevatte o.a. 4 vragen alle verband houdende met het St. Joseph- of Timmermansgilde. Dit gilde (een vereniging van ambachtslieden) heeft ook in Hoorn bestaan. Ik citeer „De historische schoonheid van Hoorn” (J. C. Kerkmeyer aangevuld door H. O. J. de Ruyter de Wildt), blz. 79:

Het toegangspoortje naar het gildehuisje, dat nu het domicilie is van het Historisch Genootschap „Oud-West-Friesland” naast Dal 5.

Vanaf de Veemarkt ter hoogte van garage Leeuw is het bovenstuk van het timmermansgildehuisje duidelijk te zien.

De Hoornse huistimmerlieden, verenigd in het Sint Josephgilde, stichtten omstreeks 1630 op een terrein, gelegen „in den Dal” achter het pesthuis aan het Weidje, ook wel Waaitje genoemd en thans de Veemarkt geheten een nieuw gildehuis hetwelk bereikbaar is door een poortje en over een straatje gelegen links van het perceel Dal 5”. En ook „Dit is het enige nog bestaande Timmermansgildehuisje in Nederland”.

In de archiefzaal van het stadhuis, Nieuwe Steen 1, bevindt zich in één van de rode klappers genaamd „Niet Overheidsarchieven II” onder nummer 2.2. Instellingen van Sociale Zorg de inventarislijst van het St. Josephgilde. Het archief omvat 6 boeken met alle mogelijke stukken betrekking hebbend op het timmermansgilde.

In boek I staat bijvoorbeeld een ordonnantie op het bouwen van nieuwe huizen (gevel en wanden moeten van steen zijn) en op het veranderen van kappen (2 april 1613). En in boek 4, het ontvang- en uitgaafboek (1626-1662) wordt voor de eerste maal melding gemaakt van het feit dat er een samenkomst plaatsvindt in „t Sint Josephhuys” zonder dat blijkt hoe men dit gebouw verkregen heeft.

Een foto van het toegangspoortje tot het gildehuisje is niet aanwezig in het stadsarchief. Maar bij de redactie van dit blad is een afdruk van de hierbij geplaatste foto's te verkrijgen.

Andere gegevens, die van belang zouden kunnen zijn voor het onderzoek, zijn mij niet bekend. Op het archief in het Hoornse Stadhuis werken heel capabele mensen, die een ieder met raad en daad terzijde staan.

Mochten er nog lezers zijn, die bijzonderheden weten over bovengenoemde onderwerpen laten zij die dan opsturen aan onze redactie.

F.U.

P.S. Zie ook: 38e bundel van het Historisch Genootschap „Oud-West-Friesland blz. 108 „Het Timmermansgildehuisje te Hoorn. H. Janse en S. de Jong.

Familie-onderzoek De Beer

Wie heeft gegevens? De familie komt reeds vanaf 1660 voor in Hoorn, o.a. als leden van het vissersgilde „Sint Petrus”, de meesten waren lid van de remonstrantse gemeente. Het is de bedoeling om te komen tot het opstellen van een stamboom. Gaarne inlichtingen aan M. J. G. Noordveld-de Beer, Refelingse Erven 102, 5672 TH Nuenen, tel. 040 - 83 47 20. Portokosten worden vergoed en ik houd u van het vervolg op de hoogte.

Begraven in Hoorn

H. W. Saaltink

Wie in deze tijd een bepaalde kamer van het Westfries Museum binnengaat, wordt ontvangen met somber klokgelui en op de tonen van een liedje gezongen door een heer die blij is, als hij een doodbidder op straat tegenkomt.

Het is een passende inleiding tot de boeiende tentoonstelling „De Romantische dood” die tot 6 januari in het museum te zien is. Ik kan deze expositie bij onze lezers van harte aanbevelen.

Het onderwerp dood en alles wat daarmee samenhangt is door Ruud Spruit op een aantrekkelijke manier naar voren gehaald.

Ik zou in deze kleine bijdrage niet nog eens de hele tentoonstelling onder de loupe willen nemen, dat is elders voldoende gebeurd, maar in willen gaan op een bepaald onderdeel, dat vooral voor degenen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van Hoorn, van belang is. Dat is het begraven in Hoorn in het verleden.

Begraven in Hoorn in het verleden

Begraven in Hoorn in het verleden. We moeten dan wel weten, waarover we het hebben.

Als we de manier waarop de mensen hun doden in het verleden begroeven, gaan bekijken, vallen direct een paar belangrijke veranderingen op. Omstreeks 1830 ging men over van het begraven in de kerk en op het direct daaromheen liggende kerkhof naar het begraven op een begraafplaats buiten de bebouwde kom. In het jongste verleden zien we een geleidelijk voortschrijdend veranderingsproces van begraven naar cremeren. Het zijn twee processen die ook een verandering in de opvattingen over dood en begraven aanduiden. We zitten nog midden in het tweede veranderingsproces, we weten wat begraven op een kerkhof en wat cremeren is. Daarom wil ik het daarover niet hebben. Begraven in de kerk is volledig verleden tijd. Daarover gaat het daarom hierna.

Begraven op het kerkhof om de kerk werd er wel, maar het was veel minder voornaam. Ook bezat niet iedere grafplaats in de kerk dezelfde statuswaarde en ook maakte het verschil in welke kerk men in Hoorn begraven werd. Ook daarop zou ik in het kort willen ingaan.

Ontstaan van een voorkeur

Vroeg in de middeleeuwen ging de voorkeur al uit naar een begraafplaats in de kerk. Men wilde graag ter aarde besteld worden in de nabijheid van een heilige of martelaar voor het christelijk geloof en de overblijfselen van deze mensen werden in de kerk bewaard. Er bestond geen onderscheid tussen de begraafplaats in de kerk en die in de grond direct eromheen, want beide waren gewijd. Maar de plaatsen zo dicht mogelijk bij het altaar, waar de reliquieën van de patroonheilige bewaard werden, waren meer geliefd. De rijken hadden er wel wat voor over om daar hun laatste rustplaats te vinden. De graven in de kerk kregen dus al snel een zekere meerwaarde.

Na de Kerkhervorming in de 16e eeuw veranderde er niet zo veel. Weliswaar waren begrippen als gewijde grond en reliquie voor de Protestanten een gruwel en ook begon men in die tijd al in te zien, dat aan het begraven in de kerk zekere hygiënische bezwaren waren verbonden, maar het werd de Kerkhervormers al snel duidelijk, dat het begraven in en om de kerk een belangrijke inkomstenbron verschafte. En leerstellige redenen het begraven in de kerk te verbieden waren er ook niet.

16e tot 19e eeuw

Laten we eerst eens gaan kijken, hoe er in Hoorn voor 1830 begraven werd.

Hoorn bezet op het eind van de 18e eeuw vijf begraafplaatsen. De Grote Kerk met 1.779 graven, de Oosterkerk met 361 graven, de Noorderkerk met 621 graven, het kerkhof om de Noorderkerk en de Joodse begraafplaats aan de Westersingel. Door vergelijking van de gegevens die we verkregen hebben uit archeologisch onderzoek, bestudering van de terzake doende literatuur en het ter beschikking staande archiefmateriaal was het mogelijk een redelijk inzicht te verkrijgen in de organisatie van het begraven in het verleden. In de winter van 1983/84 werd bij het archeologisch onderzoek naar het voormalige St. Agnietenklooster rondom de kapel van dat klooster een grafveld blootgelegd met vrijwel uitsluitend vrouwelijke skeletten. Waarschijnlijk zijn daar dus uitsluitend leden van de kloostergemeenschap begraven. De vondst staat nog te zeer op zichzelf om te kunnen veronderstellen, dat kloosterlingen in de tijd van het klooster, de vijftiende en de eerste helft van de zestiende eeuw, om en misschien in hun kloosterkapellen ter aarde werden besteld en leken op het terrein van de parochiekerk. Velius vermeldt in zijn Stadschroniek, dat door de pestepidemie van 1599 het kerkhof van de Grote Kerk zo vol raakte, dat men het Noorderkerkhof „opruymde” en ophoogde om het voor begraving geschikt te maken. Om deze tekst goed te begrijpen, moet men weten, dat kerkhof oorspronkelijk niet begraafplaats betekende maar slechts de, meestal omheinde, gewijde en onbebouwde ruimte om de kerk. Volgens Abbing in zijn Vervolg op de Kroniek van Velius werd er tijdens de pestepidemie van 1656 begraven op de kerkhoven van al de drie Hoornse kerken. Het kerkhof bij de Grote Kerk zou echter van 1663 niet meer als begraafplaats zijn gebruikt. Men hield daarna slechts een smalle door een muur omringde beenderplaats in stand, waarschijnlijk voor de botten die uit de leeggeruimde graven in de kerk waren gehaald. Het verdwijnen van dit kerkhof zou een symptoom van de toen inzettende stagnatie in de bevolkingsgroei in Hoorn en West-Friesland kunnen betekenen. Alleen het kerkhof bij de Noorderkerk schijnt sinds het midden van de 17e eeuw in gebruik te zijn gebleven.

Openbaarheid

De leden van alle godsdienstige groepen in de Noordelijke Nederlanden werden in de tijd na de

Hervorming op een aantal uitzonderingsgevallen na in en om de Gereformeerde (nu Nederlands Hervormde) kerken begraven. Begraafplaatsen waren dus openbaar, althans voor christenen. Joden die toen niet als christenen werden beschouwd, kregen eigen begraafplaatsen buiten de bebouwde kom. De openbaarheid van de begraafplaatsen kan verklaard worden uit het feit dat het college van kerkmeesteren, dat het beheer voerde over de kerkelijke goederen, en dus ook over het onroerende bezit aan graven, in theorie los stond van de gereformeerde kerkelijke gemeente. Kerkmeesteren en in Hoorn Kerk- en Armenvoogden, die het beheer over de Noorderkerk voerden, waren eigenlijk burgerlijke ambtenaren, die dan ook door het stadsbestuur werden benoemd.

Quint 4 May ANNO MDCCLXXIV. IN HOORN.
 Tegens Maandag den 9. May, ten twee uren,
 W ordt U.E. ter Begravinge verzogt, met
 het L Y K van

**PIETER
 KUYPER,**

Meester LOOTGIETER en LEIDEKKER.

In de Muntstraat. Als vriend in huis te komen.
 GROOTE KERK.
 W. Buisbaart.

Uitnodiging voor de begrafenis van een kleine middenstander de loodgieter Peter Kuyper (foto Koelman).

Begraven in en buiten de kerk

Het verschil in aanzien dat er al zeer vroeg bestond tussen graven in en die om de kerk kreeg in de 17e en 18e eeuw de neiging steeds groter te worden. Dit uit elkaar groeien kan een financiële oorzaak hebben gehad. De kerkvloeren zullen oorspronkelijk hoofdzakelijk uit plavuizen hebben bestaan afgewisseld door een enkele hardstenen plaat waaronder een vooraanstaand figuur lag begraven.

Toen de neiging tot het begraven in de kerk toenam en de kerkvloer steeds vaker opgebroken moest worden ging het kerkbestuur er toe over hardstenen platen van gelijk formaat voor te schrijven, de zogenaamde zerken. Dit proces lijkt in Hoorn in de 17e eeuw te hebben plaatsgevonden. In een keur van 1633 wordt nog onderscheid gemaakt tussen graven met en zonder zerk. Het onderhoud van die afdekking kwam ten laste van de eigenaars en huurders der graven.

Bovendien waren de Hoornse kerken en wellicht ook de bedehuizen in de omliggende plaatsen onderhevig aan een continu verzakkingsproces. De onderste kisten in de diepste graven kwamen in het grondwater te liggen. Toen dit bekend werd, weken degenen die het konden betalen, uit naar kerken en kerkhoven van de omliggende dorpen. In de Grote Kerk van Hoorn werd in 1633 en in 1759 de vloer verhoogd, in de Noorderkerk in 1679 en in 1724.

Op de tentoonstelling kunt u de aankondiging van de aanbesteding van zo'n vloerverhoging zien. Dergelijke verhogingen werden uitgevoerd op kosten van de grafgebruikers.

Daarnaast bestond er de tendens de exploitatietekorten van de kerk in toenemende mate te financieren uit de gelden die voor gebruik van de graven opgebracht moesten worden.

Door deze ontwikkelingen liepen de kosten voor begrafenissen in de kerk en op het kerkhof steeds sterker uiteen. Graven op het kerkhof werden niet afgedekt door een zerk. De latere gewoonte om dat wel te doen is ontstaan uit de behoefte op het kerkhof de kerkvloer te imiteren.

Begrafenissen in de kerk waren bovendien duurder dan die op het kerkhof. De tarieven voor een uitvaart in de Hoornse kerken varieerden omstreeks 1800 tussen 2 gld., 10 stuiver en 14 gld., 10 stuiver, de bijkomende kosten liepen uiteen van 15 stuiver tot 12 gulden. Een begrafenis op het kerkhof kostte 1 gld. 10 stuiver voor een volwassene en de helft voor een kind. Het resultaat was een sterke stijging van de sociale meerwaarde van het graf in de kerk. Degenen die welgesteld was en dus volgens het toen geldende normbesef ook meer gewaardeerd werd, was eerder in staat zich in de kerk te laten begraven dan de arme.

Standverschil

Belangrijk in het Hoornse begraafstelsel waren het onderscheid tussen huur- en eigen graven en de rangorde van de drie kerken. Eigen graven werden hoger gewaardeerd dan huurgraven. De eigen graven vormden een deel van iemands persoonlijk bezit aan onroerende goederen en hadden daardoor een statusverhogende waarde. Per zes jaar werd van de eigen graven als ze in die tijd niet waren geopend voor een nieuwe bijzetting een zogenaamd legerstede- of verstaandersgeld geheven. Indien de eigenaars in gebreke bleven het verschuldigde te voldoen, kwam het graf weer aan de kerk. Deze verkocht het dan meestal in een openbare veiling aan de meestbiedende. Soms behield de kerk het graf in eigendom om het voortaan te verhuren.

Eigen graven waren ook meer in aanzien, omdat daarin slechts met toestemming van de eigenaar(s) mocht worden begraven. Uiteraard werden ook de eigen graven na verloop van tijd gerooid, d.w.z. dat het beendermateriaal eruit gehaald en verzameld werd in grote kuilen naast de kerk. De ruimte per graf was niet onbepaald.

Uit bewaard gebleven administratie kan onder voorbehoud geconcludeerd worden, dat men in de Noorderkerk drie volwassenen per graf ter aarde bestelde. Twee kinderen lijken de plaats te hebben ingenomen van een volwassene, maar ook werden graven aangetroffen die drie volwassenen en een kind bevatten. De mogelijkheid deze administratieve gegevens aan de praktijk te toetsen is met de onlangs gereedgekomen restauratie van de Noorderkerk voorgoed verloren gegaan.

Dak- of trotseerloodje met het merk van loodgieter Pieter Kuyper (foto Koelman).

Hoewel eigen graven hoger gewaardeerd werden dan huurgraven, betaalde men voor de laatsten een hoger bedrag aan grafrechten. Het grafrecht was namelijk in dat geval niets anders dan de huur van het graf. De bezitter van een graf betaalde daarentegen slechts voor het recht van zijn eigen graf gebruik te mogen maken.

De Hoornse Grote Kerk gaf als belangrijkste bedehuis van de stad het meeste aanzien, daarna volgde de Oosterkerk en tenslotte de Noorderkerk. Dit blijkt als we de tarieven die men voor begrafenissen in de Hoornse kerken betaalde, met elkaar vergelijken en ook als we een vergelijking maken tussen de begraafbelasting die in de 18e eeuw geheven werd, het Middel Op het Begraven en de plaats van begraven. Deze belasting werd geheven naar het vermogen van de overledene. Wie meer over dit onderzoek wil weten, verwijs ik naar een binnenkort in het historische tijdschrift „Holland” te verschijnen artikel.

Het mindere aanzien van de Noorderkerk houdt waarschijnlijk verband met de relaties van deze kerk met de plaatselijke armenzorg. Kerkmeesters van de Noorderkerk, die in Hoorn Kerk- en Armenvoogden heetten, voerden de administratie van de stedelijke, dus niet-kerkelijke armenzorg.

Het bovenstaande is wat informatie die wellicht de bezoeker van de „Romantische Dood” in staat stelt deze tentoonstelling met nog meer interesse te gaan bekijken.

Activiteiten 1986 Kerkmeijer-de Regtstichting

Op 5 november 1946 ging heen Christien Kerkmeijer-de Regt.

Op 9 maart 1956 ging heen Johan Christiaan Kerkmeijer. Dat was het einde van twee mensen, die gedurende vele jaren met niet aflatende geestdrift en met een onvoorstelbare moed, zich hebben ingezet voor het behoud van de historische schoonheid van Hoorn. Wij zijn dertig jaar verder... maar het had alle zin om dat te herdenken.

Natuurlijk, niemand kan weergeven, laat staan doorvoelen de vaak zo heftige teleurstellingen wanneer na vele inspanningen weer een monument werd vernietigd. Niemand kan terugbrengen de intense vreugde, doorvoeld en geuit wanneer een kostbaar historisch voorwerp, of een monument werd behouden. Maar toch... een herdenken van persoon en werk van deze mensen mocht niet wegblijven.

Een goede gelegenheid bood het opnieuw in gebruiknemen van de tuin achter het hoofdgebouw van het Westfries Museum. Dankzij een initiatief van de voorzitter van de Stichting, de heer W. A. Braasem, op gelukkige wijze overgenomen door de heer J. R. Spruit, thans directeur van het Museum, kon in de tuin worden opgesteld het gevelfragment van het voormalige buitenhuis van de familie Van Foreest, gelegen aan de Koepoortsweg te Hoorn. De heer Kerkmeijer had zich alle inspanning getroost om zowel gebouw, als desnoods alleen dit gevelfragment te behouden. Alleen het laatste gelukte.

Met vele genodigden, maar vooral ook vele direct betrokkenen, die de heer en mevrouw Kerkmeijer nog hadden „meegemaakt” kwamen we op zaterdag 31 mei 1986 bijeen in het Museum, om de tuin in te wijden en de familie Kerkmeijer te herdenken.

De heer R. J. Spruit hield een kort boeiend openingswoord, waarin hij vooral schetste wat de bedoeling was van de vernieuwde tuinaanleg en hoe deze straks na restauratie van de huizen aan de Proostensteeg volledig gestalte zal krijgen.

De heer Braasem, voorzitter Kerkmeijer-de Regtstichting, bepaalde zich in zijn toespraak speciaal tot het opgestelde monument uit de gevel van het huis van de familie Van Foreest. Hij vestigde met name nog eens de aandacht op de zeer tumultueuze levenswijze van mevrouw Agatha van Foreest, die niet alleen door datgene wat men toentertijd een „schandaal” noemde, maar vooral door haar progressief zijn van geest opviel. Helaas bleef vooral het „schandaal” in het middelpunt van de belangstelling staan, de betekenis van de gedachten doorgrondde men niet.

De heer De Graaf, secretaris van de Stichting schetste een portret van de heer Kerkmeijer en zijn vrouw. Hij belichtte de vele facetten van het maatschappelijk leven waaraan beide deelnamen. Hij benadrukte vooral ook het volhouden van de strijd die Kerkmeijer voerde om het monumentenbezit in stand te houden. Hij verwees daarbij naar het woord van de heer De Ruyter de Wildt, zo treffend neergeschreven bij de heruitgave van het boekje „De historische schoonheid van Hoorn”. Toen het Kerkmeijer niet lukte om iemand te vinden die een kleine monumentale zaak wilde behouden deed hij het zelf, met alle élan hem zo eigen.

Met een ongedwongen bijeenkomst in de tuin van het Museum werd deze waardige herdenking besloten. Dáár was het waar we ook de familie Van Foreest ontmoetten, vol lof over de oprichting van dit gedenkteken. Dáár was het, waar vóór het gevelfragment drie personen werden gefotografeerd, aan wie het Museum en de gehele

Het Westfries Museum kon met steun van de Kerkmeijer-de Regt Stichting dit in Hoorn voor de Kamer Zeeland van de VOC gegoten stuk scheepsgeschut verwerven (foto Koelman).

Hoornse gemeenschap grote dank is verschuldigd voor hun inzet om de kostbare historische en eigentijdse verzamelingen te behouden, zo mogelijk uit te breiden. Het waren de heren Mulder, Braasem en de tegenwoordige directeur, de heer Spruit. Naast deze opvallende extra activiteit werden ook nu weer diverse aanvragen om financiële steun in behandeling genomen en zorgvuldig besproken. Medewerking werd verleend bij de aanschaf van een olien waterverfschilderij op perkament, vervaardigd door Herman Hengstenburg (1667-1720). Hengstenburg was een Hoornse pasteibakker, die zeer verdienstelijk bloem- en

fruitstillevens schilderde. Het Westfries Museum beschikt thans over twee belangrijke werken van deze Hoornse schilder. Met medewerking van de Stichting kon het Westfries Museum ook een zeer uitzonderlijk scheepskanon aankopen, gegoten te Hoorn in de geschutgieterij naast de Noorderkerk, thans Veemarkt 19. Het wapen werd bovendien nog gefabriceerd voor de Westindische Compagnie.

Het spreekt wellicht vanzelf dat na de Kerkmeijerherdenking op 31 mei, de klok „Christien Kerkmeijer-de Regt, nummer 19” uit het carillon van de Grote Kerkstoren werd geadopteerd.

Aan de restauratie van de Grote Kerk zelf werd ook een bijdrage verleend. Hier kon een fraai eiken wand geheel worden behouden.

Een apart gegeven was de plotseling zeer noodzakelijk geworden restauratie van het imposante Foreestenhuis aan het Grote Oost te Hoorn. De Kerkmeijer-de Regtstichting nam hierbij de restauratie van de marmeren vloer en het stucwerk in de hal voor haar rekening.

Wil de Stichting haar goede werk kunnen voortzetten en dat zal meer dan ooit nodig zijn in de toekomstige tijden, dan zijn bijdragen uwerzijds aan het fonds zeer welkom.

U kunt er op rekenen, dat gelden op de meest zorgvuldige wijze worden beheerd, dat slechts na gedegen overleg en een volledig op de hoogte zijn van alle facetten van een situatie, die hulp vereist, subsidies worden verstrekt. Het is niet slechts een plicht, doch vooral een vreugde na vele inspanningen het werk van de heer en mevrouw Kerkmeijer-de Regt te mogen voortzetten. Voor dat ideaal zetten regenten zich ook nu nog met vol élan in. En u?

Alle informatie verstrekt gaarne A. de Graaf, regent-secretaris van de Kerkmeijer-de Regtstichting, Eikstraat 37, 1623 LR Hoorn, tel. 02290 - 1 68 26.

De drie mensen die de laatste dertig jaar het gezicht van het Westfries Museum hebben bepaald. Voor het gevelfragment v.l.n.r. conservator T. Mulder, directeur R. J. Spruit, conservator/directeur W. A. Braasem. Opname ter gelegenheid van de opening van de met steun o.a. van de Kerkmeijer-de Regt Stichting opnieuw ingerichte museumtuin (foto Koelman).

Als dit wordt geschreven is het begin oktober en hangt de geur van speculaas weer in de bakkerswinkels. Vreemd maar waar is dat in deze herfstmaand herinneringen aan vroeger in je geest weer gestalte krijgen. Als u zin hebt neem ik u mee terug naar omstreeks 1920 en naar de mensen en de dingen van toen zoals ik die als kind gekend en beleefd heb.

Teuntje van Loon

Als de dag van gisteren heb ik Teuntje haarscherp in beeld. Een toen al wat oudere vrouw met beperkte geestelijke vermogens die was „uitbesteed” bij brugwachter Veen en zijn vrouw. Hun woning stond in het toenmalige parkje bij het smalle bruggetje naar het plantsoen (het Baadland). In de late herfst- en vroege wintermaanden ventte Teuntje met pakjes speculaas die zij bij zich droeg in een blikken trommel. Zij had een vaste rustplaats in mijn ouderhuis want afwijzen of nee zeggen kon moeder Trijntje niet. Dag Teuntje met je simpele gepraat en je altijd aanwezige glimlach op je gezicht.

De Sint in duplo

In die jaren werd mijn goede vaderstad vereerd door het officiële bezoek van twee Sinterklaassen. Een gebeurtenis die uniek genoemd mag worden. Er is geen plaats in Nederland en mogelijk zelfs in heel Europa die zich daarop kan beroemen. De oorzaak kan gezocht worden in de overigens wat goedmoedige scheidslijn tussen de Roomse Horinezen en de andersdenkende groeperingen.

In de tweede helft van november arriveerde de Sint van de andersdenkenden van zee uit op het statige jacht van de Visserij-inspectie.

Toepasselijk in het „rood” gekleed en verwelkomd met kindergezang en de muzikale klanken van het muziekkorps „Kunst na arbeid” en anderen. Eén week later was er de feestelijke intocht van de „Roomse” Sint vanuit het Spoorwegstation. De goedheiligman, ingestapt in Scharwou (?), stapte omzichtig uit het spoortje; nu gehuld in een PAARS/GEEL gewaad. En daar ging hij dan voorwaarts onder de muzieklanken van „Apollo” om in het Winston Theater de verdere hulde in ontvangst te nemen. Gebeurtenissen die je niet kunt vergeten, al wordt je 100. In beeld komt ook de chocolaterie van de dames Maassen op de hoek Gouw/Achterstraat. De vriendelijkheid in persoon en zo keurig gekleed en gekapt. Bij de deur stond de grabbelmand. De inhoud vond gretig aftrek bij de met weinig centjes gevulde kinderhand. Een andere winkel van zoete lekkernijen was de snoepzaak van de familie Rus aan het begin van het Grote Noord, naast de Waag.

In de Sinterklaastijd werd de achterkamer uitgeruimd om het vele gekleurde suikerwerk, marsepein en andere zoetigheden te kunnen uitstellen. Lang, heel lang, deed je erover aler je keus was gemaakt. Dag goede, beste Sinterklaassen met je mijter en je staf. Als kind vond je het heel gewoon en zag je geen verschil tussen een Rood en een Paars gewaad.

Mejuffrouw Doffer en de kinderen

Vrouw Doffer bij de ijskar. V.l.n.r.: Corry Doffer, Piet Doffer en Opoe Doffer (v.h. It Zeedyjk)

Op zo'n zonnige zondag hoorde je haar bel al van verre. Om de hoek van de Veermanskade kwam de ijscowagen van vrouw Doffer vanaf de Italiaanse Zeedyk aanrijden. Want daar woonde zij in een zijgleuf en ook daar werd haar roomijs bereid. Als kind mocht je toekijken hoe dat roomijs gemaakt werd, mits je rustig was en niet te dicht bij kwam. Juffrouw Doffer, vriendelijk en geduldig. Haar ijscowagen blonk als een spiegel en zelf was zij een toonbeeld van helderheid. Zwaar duwend de kar over de klapbrug de Korenmarkt op. Klingeling, een hoorntje van een cent, een ijswafel voor een vierduitstuk, of heel luxe, een spatsie van een stuiver. Voor wie het niet mocht weten, een spatsie is twee jodenkoeken met een laag roomijs ertussen. Tingeling, dag juffrouw Doffer. Je bent nu wel allang uit zicht maar blijft in mijn herinnering.

Voor deze keer wordt het scherm over de mensen van toen weer neergelaten. Wat in het vat blijft verzuurt niet — moet u maar denken. Mogelijk tot een andere keer over andere mensen van toen.

Met vriendelijke groet,
E. E. (Bertus) Hemmer,
Jozef Israëlskade 379
1074 SP Amsterdam, 020 - 79 47 81.

'n Ouwe teut, of, hij is teut, zijn beide geen vleiende gezegden. Toch stamt onze familie af van teuten. Dat was in die tijd ±1800, de benaming van deze lieden, die voor 3 tot 6 maanden, of langer, de boer op gingen en handel dreven. Wij zouden nu zeggen, venters of marskramers, maar toen zei men teuten. Het waren, voor die tijd, zeer ondernemende lui, ze trokken vanuit de Kempen (België) door heel West-Europa, ja zelfs naar de Verenigde Staten. In het begin heb ik altijd gedacht, dat deze mensen, door armoede gedreven, elders probeerden een bestaan op te bouwen. Deze mening heb ik echter moeten herzien, na het lezen van het Teuten boek, waar de handel en

Men is van meening op Zaterdag den 22sten December 1832, 's avonds ten zes ure, in het Logement *de Doelen*, te Hoorn, door het Ministerie van den aldare residentende Notaris MEINARDUS REINERUS LIPPITS, als daartoe gecommiteerd, op regterlijk gezag en zij publieke veiling te verkoopen:

Een hecht, sterk en weldoortimmerd HUIS, geschikt tot het exerceren van allerlei *Nering* en *Handel*, voorzien van ruime Zolders en verdere Gemakken, geteekend Wijk F N°. 16, staande en gelegen binnen de Stad Hoorn, aan het Grootte Noord, met een Achteruit op het Nieuwe Noord; behoorende tot den onder Beneficie van Inventaris aanvaardden Boedel en Nalatenschap van DIRK RENCKENS HENDRIKSZ., in leven Koopman en Winesier, gewoond hebbende en overleden te Hoorn.

De Veilconditien en Bewijzen van Eigendom, zullen icht dagen vóór de verkoop ter visie liggen ten Kantore van den Notaris Lippits, te Hoorn, aan de Nieuwstraat,

wandel van deze kooplui uit de doeken wordt gedaan. Toen heb ik, in gedachten, diep mijn pet afgenomen, voor deze mensen, want, denkt u zich eens in, ±1800, geen bus, geen trein, en wat dacht u, van de taal, Duits dat ging misschien nog, maar ze trokken bijv. ook naar Engeland en Denemarken. Het gebeurde ook, zoals in ons geval dat ze vaste voet aan wal kregen, en ze zich blijvend in een plaats vestigden.

Er hebben zich dan ook, in die tijd, 6 Teuten in Hoorn gevestigd, waaronder 3 Renckensen, zij kwamen uit Overpelt. 'n Theodorus Renckens geb. 1779, en 2 neven van hem, Johannes geb. 1775 en nog 'n Theodorus geb. 1770. De 2 neven trouwden met de gezusters Brams uit Eindhoven, de 1e met Johanna in 1802 en de 2e met Catharina in 1807. Onze Johannes trouwt met Johanna van Dijck, ook uit Eindhoven. Hun trouwdatum, heb ik niet kunnen achterhalen, maar hun eerste kind wordt geboren in 1803, en dan zitten we alweer gelijk bij mijn overgrootvader. Hij werd, volgens de overlevering, „Zwarte Reinier” genoemd, misschien vanwege z'n haar. In die tijd waren er nog bijna geen winkels, men woonde in een stil huis, en trok met de poepszak de boer op, deze overgrootvader was dan getooid met hoge hoed. 'n Zoon van hem, Theodorus 1832-1890 heeft, toen hij ging trouwen, met A. M. Messcher, 'n zaak opgezet in de Nieuwsteeg, waar hij, in het begin diverse artikelen verkocht, zoals, koek, sterke drank, likeuren, wijnen, klompen, schoenen, laarzen en Urbanus pillen. De klompenhandel werd 'n groothandel, z'n pakhuis stond in de Kruisstraat, hij verkocht soms 1.000 paar per week. Later kwamen er naaimachines, en op 't laatst werd 't 'n klokkenwinkel. Die toen weer door zijn zoon Piet werd voortgezet, 1873-1951.

Bid voor de Ziel
VAN ZAMIGER
REINERUS HUBERTUS RENCKENS.

Oorerleiden te Hoorn, den 8 Januarij 1808, in den ouderdom van 84 jaren en ruim 5 maanden, en begraven den 13 daaraanvolgende op het R. K. Kerkhof te Oosterblokker.

Ik heb ellendige maanden gehad en droevige nachten geteld: Job VII.
Zalig is de man, die de beproeving doormaakt, want als hij beproefd zal zijn, zal hij de kroon des levens ontvangen, welke God beloofd heeft aan die hem liefhebben. Jac. I: 12.
Hoor mijn kinderen, de woorden mijnsmonds en ligt ze als een grondvest in uw hart: Gij zult uwe moeder in eere houden al de dagen haars levens. Boek Tobias.
En ik bid U, door onze Heer Jezus Christus en door de liefde van den H. Geest, mij bij God te gedenken in uwe gebeden. ad Rom. XV: 30

DAT HIJ RUSTE IN VREDE.

BRANDHOFF, te HOORN.

Grootste Naai-Machine-Fabriek der Wereld.

Origineele Singer Naai-Machines verkrijgbaar voor denzelfden prijs als aan het Hoofdkantoor te Amsterdam. In ruime keuze voorhanden met vijfjarige garantie, ook tevens voorzien van andere soorten, zoowel **Trap-** als **Handmachines**, welke uitmunten door netheid en soliditeit, bij **T. RENCKENS, Nieuwsteeg Wijk 5. N°. 75 te HOORN.**

Advertentie Hoornse Courant 29 juli 1877

Hij trouwde in 1896 met Maria Johanna Stumpel, die 'n zuster was van de Stumpels van Grote Noord en Draafsingel. Hij winkelde daar tot mei 1919, en vertrok toen naar Den Haag. De zaak heeft hij toen verkocht aan Van Berkum, die er z'n lijsten en schilderijenwinkel van maakte.

Weer 'n zoon van deze Piet Renckens is B. J. A. Renckens geb. in 1904, heeft jarenlang artikelen geschreven, in het NHD over de geschiedenis van Hoorn en West-Friesland. Een broer van hem is pater H. E. J. Renckens, prof. in de theologie, en groot, zo niet de grootste bijbelkenner van Nederland. Van zijn hand verschenen vele boeken. Ook heeft hij, bij gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Cyriacuskerk, op uitnodiging van de feestcommissie, 'n herdenkingsrede gehouden, waar hij ons toen nog 'n grote foto toonde van zijn grootvader, die bij de bouw van de kerk, kerkmeester was.

De dochter van Zwarte Reinier was Johanna (Tante Jans), zij zat in de manufacturen, en is o.a. in betrekking geweest bij de Fa. Haverkotte in Amsterdam, later werd ze opgenomen in de Fa Bouman op de Nieuwstraat, en dreef daar de zaak. Uit welingelichte kring vernomen, dat ze op de eerste bank in de kerk 'n plaats had, altijd te

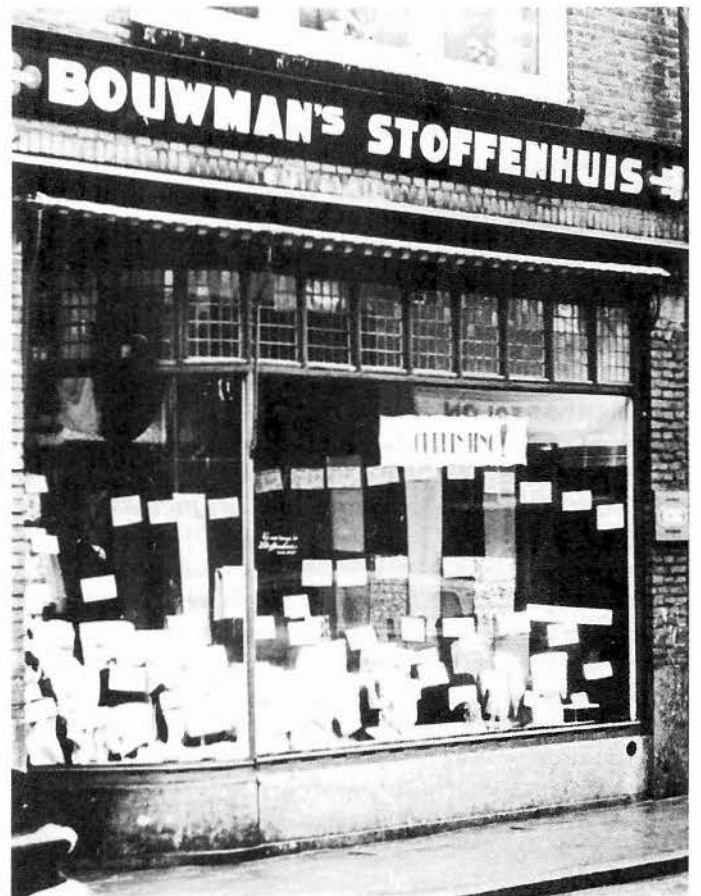
De winkel van P. Renckens aan de Nieuwsteeg.

laat kwam, maar altijd chic en elegant gekleed, naar voren schreed, en op deze manier reclame maakte voor haar zaak in damesmodes. Op latere leeftijd kreeg ze hulp van 2 nichtjes, A. M. Renckens 1866-1933 en M. Renckens 1872-1956, die na haar dood de zaak hebben voortgezet. Zij hebben, op hun beurt, weer hulp gekregen van Nelly Tieken, die hun ook weer jaren in winkel en huishouding heeft bijgestaan.

Dan komt nu aan de beurt R. H. A. Renckens (broer van Piet) 1861-1945, in 1890 trouwde deze met Anna Maria Lippits, en had 'n manufacturenzaak op 't Grote Noord no. 100, waar nu de schoenenzaak van de Fa De Vries is. Wat mij altijd van hem is bijgebleven, dat hij kon goochelen, hij goochelde zo maar 'n gulden uit je neus, als kind stond ik daar paf van. De zaak is in 1928 bij gebrek aan opvolging opgeheven. Nu komen we bij onze legendarische Oome Piet Renckens 1835-1908. Hij trouwde in 1867 met Geertruida Maassen, had ook 'n zaak in manufacturen, op Grote Noord 67, was waarschijnlijk al vlug binnen, want deed later de zaak over aan zijn jongere broer R. A. Renckens 1846-1930. Hij trouwde in 1873 met Anna Gerver (mijn grootouders). Over Ome Piet heb ik mijn vader nooit vleidend horen spreken. Ome Piet is kinderloos gebleven, zat er warmpjes bij, en was waarschijnlijk de geldschietter van de familie. Als mijn vader langs 't huis van Ome Piet kwam (Grote Noord 25) dan moest ie z'n pet afnemen. Ook is 't gebeurd, dat mijn grootvader bij het Weeshuis met goederen op zicht kwam, die besteld waren, hij bij de deur afgepoeierd werd, want Waarde Moeder was in gesprek. Later bleek, dat ze toen 'n onderhoud had met Ome Piet, die president was van het regentencollege. Zijn geld heeft hij al bij zijn leven en later bij zijn dood aan de kerk geschonken, zie o.a. de gebrandschilderde ramen in de kerk op 't Grote Noord, met de initialen P.R. en G.M. Hij werd dan ook, en terecht, door de pastoor in de watten

gelegd. Bekend is dat hij vanuit de (verwarmde) sacristie, met de deur open, de H. Mis bijwoonde, want in de kerk tochtte het zo. Ook werd hij en zijn vrouw, tot zeker 20 jaar na zijn dood, iedere zondag afgelezen, bij de dodenceel. In de jaren dat mijn grootvader de zaak dreef,

De stoffenzaak van Bouwman in de Nieuwstraat.

Gevelsteen Grote Noord 67, met de spreuk; Door Godes segen heeft V dit bouwt dat hij aan de Heer vertrouwt

werd hij later bijgestaan door zijn 2 zoons Reinier en Jan, die om beurten de boer op trokken om te venten. Mijn vader ventte zelfs in H.H.Waard. Ook was er in die jaren sprake van enige groothandel. Er waren wederverkopers, o.a. herinner ik mij de wed. Mol uit Wognum, de wed. Nooij uit Westwoud en Sneeboer van de Zomerdijk. Ook was het toen de gewoonte de klanten uit te nodigen iets te gebruiken, „Loop er in een neem 'n koppie” kon je dagelijks horen, de kamer was toen vlak achter de winkel. Dan konden in die tijd de klanten, als ze in de stad kwamen, ook hun fiets neerzetten op 67 (de etalage stelde toch niks voor). Ze waren daar niet altijd blij mee, want voor dat de laatste fiets weg was, bijv. met kermis, werd 't wel eens laat, maar wat wil je, de klant was koning. Het kopen op jaarrekening, was toen ook in zwang, men kocht het hele jaar door en men betaalde, als de piepers of de bloemkool voldoende opbrachten. Wat niet altijd het geval was, dus vielen er wel eens stroppen. In 1930 stierf mijn grootvader en kwam ons gezin, op 't Grote Noord te wonen. Er waren toen nog 5 bedsteden in, ik heb er nog jaren in geslapen. Voordien woonden mijn ouders 18 jaar in de Gouw 20 rood, boven 't pakhuis van Tromm. In die tijd ±1925 ventte Kooy de visboer bij ons in de Gouw en meestal met z'n zoon. Op 'n keer was Kooy alleen, m'n moeder vroeg, waar is je zoon? Juffrouw, zei Kooij, die jongens van tegenwoordig, weet je wat ze kunnen, charlestonnen.

Er kwamen ook bedelaars aan de deur, vaste bedelaars op vaste dagen, je wist in die tijd nog, waar je aan toe was. Er wordt gebeld, m'n moeder trekt open en stuurt 'n jongere broer van me naar beneden, geef dit even aan die man (ik vrees dat 't niet meer dan 1 cent geweest is), hij gaat naar beneden en komt weer boven, en wat zei die man, vroeg m'n moeder, potloodje, zei m'n broer. Later is dit vertaald in God loont je.

Dan heb ik ettelijke malen tabak moeten halen voor mijn vader, bij Rinner in de Gouw, 'n half ons grof 2. 't Was Pool's tabak, in 'n blauwe puntzak en 't kostte 16 cent,

soms kreeg je er 'n kalken pijpje bij cadeau, daar mochten wij dan mee bellenblazen. 't Moest van mevr. Rinner altijd onder m'n blouse gestopt worden, want er mocht aan kinderen beneden zoveel jaar geen tabak verkocht worden. Vanwege de boedelscheiding en ook omdat hij de winkel wilde verbouwen, hield hij 'n Versnelde Verkoop.

Grote Noord 67, met links Veen in Piano's en orgels, en 't fietsenrek van de melksalon Rood-de Haan, rechts Ekkel in fietsen, Jans in groenten en Dinkla de slager

VERSNELDE VERKOOP!

In het perceel **GROOTE NOORD 67, HOORN** wordt vanaf **Maandag 1 Sept. c.k.** een **Versnelde Verkoop** gehouden van alle **Manufacturen, Bedden, Dekens, korting van den geheelen winkel en magazijnen voorraad.**

Vooromdat perceel waarit verhoord de winkel, nogmaals de zaak georganiseerd! Tevens herontdekkend! Daarom moet den geheelen ontzettingen voortaan tot den **baasten draad aan toe weg**, in den korter mogelijken tijd! Wij hebben begrepen, dat daarvoor **ingrijpende maatregelen** noodig zijn en wij met kunnen volstaan om te prijzen met 40 of 15 p.c. te verlagen, zoals dat gewoontlijk met de jaarlijkse afverkoopten het geval is; dit zou veel te veel tijd in beslag nemen, om den ont-

zettenden te verhoord te worden. Op een eigen verzoek betekent het werk der verhuurde kort van een versnelde afverkoop! Zou. Het is ons voor ons best wat eenzijdiger en voor ons gezegd zijn de wij ingegaan hadden, om met een enkel afverkoop van Rotterdamse kooplieden, die hadden wij in een honderd voor te hebben ingegrepen prijs van den geheelen inventaris af te geven!

Om twee redenen hebben wij daarvan afgezien!

- Ten 1e:** Jaren achtereen hebben onze klanten te vergeefs om een uitverkoop bij ons gevraagd. Het is genoegzaam bekend, dat wij **uitsluitend het betere goed** verkopen. Welnu, al zouden wij de prijzen dan met eenige procenten reduceeren, dan zou zoo'n jaarlijkse uitverkoop toch niet ingeslagen hebben, omdat dan toch nog de prijzen hooger geweest zouden zijn, dan die der volkszaken en om onze goede reputatie (verkoop uitsluitend het betere goed) te behouden, konden wij ook geen minderwaardig goed daarvoor inslaan. Nu, door bovengemelde ingrijpende verandering is er reden om onze klanten ter wille te zijn.
- Ten 2e:** **Honderden en nogmaals honderden** hebben altijd blij gegeven, **goed goed op prijs te stellen, maar toch zijn er nog velen, die met onze zaak nog niet in relatie staan.** Dok hen willen wij hier de gelegenheid geven, komms te maken met de **betere kwaliteiten, overtuigd zijnde, dat ook zij na den VERSNELDEN VERKOOP** klant zullen blijven!

Dit zijn dus de motieven van den **versnelde verkoop**. - Onze tegenwoordige etalage ruimte biedt helaas weinig gelegenheid om een overzicht te geven van de prijzen, waarvoor de goederen nu weg moeten, maar in de verkoopruimte zijn alle artikelen met een **Label** voorzien, waarbij **versnelde verkoop** en **taxatieprijs** vermeld staat. Het is ten eene male, **enkel een** **relaxas** te geven van den voorraad, -- zullen ons bepalen tot enkele artikelen.

Een zeer groote partij Blauwe, Zwarte en gekleurde Hee en Costuumstoffen, zuiver Wol, van f 8.-, f 10.- en f 12.- per el, nu voor f 3.- à f 4.- en velen nog aanmerkelijk minder. Dit goed is gegarandeerd zuiver wol, moderne dessins en het **beste goed** wat er te koop is; dan liggen er eenige honderden ellen van mindere kwaliteit en verkleurd van f 2.50 per el voor . . . . . **35 cents.**

Mousselins en Vitrages vanaf een dubbeltje. - **Veeren Bedstellen** van f 95.- voor f 65.- - **Kapokbedden, Kapokmatrassen, Wollen en Gestikte Dekens en Wollen Dekens** voor minder dan den halven prijs.

De meeste Wollen Dekens zijn iets vuil, doch het is voor het grootste gedeelte Leidsch fabrikaat.

Een partij **linnen, half linnen, graslinnen, wit katoen voor lakens, sloopen en hemden, in alle breedten, voor verdu prijzen** - **Stapels sportflanellen, baaten, flanelen, moltons, manchester, bovendien en niet te vergeten onze bekende % en % huishoudkatoen van 55 en 60 cent, nu voor . . . . . 30 en 41 cent per el.**

Japonstoffen, zwart en gekleurd, Mantelstoffen van f 4.50 à f 5.- nieuw goed, nu voor f 1.50 à f 1.90 per el % breed, **Ruim 500 groote en kleine vesten, pullovers, truien** . . . . . **af 90 cent** - **Rouwen, sokken, directoors, gemoltonneerde broeken en borstrokken, lingerie, tafelleeden, enz. enz.**

Iedereen kan van dezen versnelde verkoop gebruik maken tegen de navolgende voorwaarden: **geen sichtsending, geen ruil, geen credit, geen franco zending, geen korting.** **Groeped op werkdagen vanaf 1 Sept. c.k. van 9-12 uur en van 1-6 uur.**

FIRMA RENCKENS - HOORN

Versnelde verkoop!

Hij adverteerde met 'n hele pagina in Onze Courant (waar haalde hij het lef vandaan). En die verkoop werd 'n grandioos succes. De klanten werden geholpen door 7 man personeel, te weten mijn vader, 2 ooms, 2 tantes en 2 burens, nl. Ekkel en Holman, die spontaan en vrijwillig zich aanboden. Er hing 'n grote Rood-Wit-Blauwe vlag uit, waar Jo Smit op de witte baan, versnelde verkoop had geschilderd, dat was de blikvanger. Na sluitingstijd gingen we met z'n allen naar de Melksalon van Rood-de Haan op no. 63, om 'n kogelflesje of 'n glaasje fosco te drinken. Na de versnelde verkoop werd de winkel verbouwd, onder architect Verberne, de grootvader van de huidige architect. Mijn vader, die in 1912 getrouwd was met C. E. Kaldenbach, zette nadien samen met zijn broer Jan de zaak voort. De etalages, in die eerste jaren, werden verzorgd door de heer Ooms uit de Kerkstraat, ex etaleur van V&D. Inmiddels was ik ook van school en kon gelijk de verenzolder op. Want daar was voor mij 't meeste werk. Praktisch iedere manufacturier maakte de verkocht, in vroeger tijd, veren bedden. 't Was ook niet zo moeilijk om ze te maken. In ons geval naaide m'n moeder de beddetijken, wij vulden ze met veren of kapok en m'n moeder naaide ze weer dicht. Dan moesten ze afgeschuierd, want 't moest netjes afgeleverd worden. Dat werd bij ons gedaan op 't Achterom, 2 schragen en 'n plank en schuieren maar, we hadden daar vergunning voor en moesten ook precariorechten betalen. Wij kwamen echter nogal eens in aanvaring met de heer Blauw van het Achterom, die in zijn stal rouwkoetsen had staan, die ook wel naar buiten kwamen om schoongemaakt te worden en zwarte kleden die geklopt moesten worden. U begrijpt, als de wind zijn

kant op was, dan was 't niet zo best. De bedden die overtrokken of bijgevuld moesten worden en van buiten kwamen, werden gebracht door de bodes. Deze brachten dat tussen 11 en 12 uur, en vertrokken weer tussen 4 uur en 4.30 uur. Er waren bodes die 2x per week op Hoorn reden, er waren er van 3x en er waren dagelijkse bodediensten. Eerst stonden ze in 'n dubbele rij op 't Breed, er stonden 'n paar op 't Kerkplein, en 'n paar op 't Nieuwland. Later gingen ze allemaal naar de Vale Hen. Op zaterdag stonden er zeker 80 bodes in die dagen. Eigen vervoer hadden we niet, als er in de stad 'n bed gehaald of gebracht moest worden, dan huurden we 'n handwagen bij Keesie Wassenaar, Grote Noord, hoek Duinsteeg, dat kostte meen ik 'n dubbeltje. Stromatrasen werden voor ons gemaakt, voor de oorlog door Over van het Kleine Noord, Langereis en nog 2 stoffeerders waar ik de naam van kwijt ben, er woonde er een op 't Achterom en een in de Muntstraat. 't Was ook de gewoonte om op Nieuwjaarsdag visitekaartjes rond te zenden met Z.N. er op. Die gingen dan naar kennissen en verre familieleden. Je naaste familie daar ging je heen. Verschillende keren heb ik ze in de brievenbussen gestopt. Het spaarde geld uit, want er moest, meen ik, in die tijd 1 cent op, en 10 cent was ook weer een dubbeltje. Er werd ook met van alles en nog wat gevent. Wat me 't meest bijgebleven is, dat was de man met de goudvissen, ik hoor hem nog roepen „Ik heb hele mooie goudvissen, 'n dubbeltje die mooie goudvissen“. Ook kwam er 1x per jaar 'n man met 'n hele wagen met speelgoed, dat hij inruilde voor vodden. Als voddenboer hadden we Piet Harlingen, meestal 'n kostelijke kerel. We hadden natuurlijk regelmatig oude beddentijken.

Hij kraakte dan alles af, tijken was 't minste in de vodenhandel, er zaten nog veertjes aan, bood veel te weinig, en liep kwaad weg. Was meestal dezelfde dag of 'n dag later weer terug, bang dat er 'n ander mee ging strijken, en we werden 't dan op 'n gegeven moment wel eens. Na de oorlog kregen we 'n vodenmeneer, Audiffred.

Later maakten ze ook kapokmatrassen voor ons, tot dat ik dat zelf onder de knie kreeg (geleerd bij Bernard Piscaer in Lutjebroek) en we onszelf konden redden. Na mijn vader zette ondergetekende de zaak voort en er kwam 'n bakfiets (was dat even 'n verbetering). In 1959 werd de zaak verbouwd en omgezet van Textielzaak in Beddenzaak. Er kwam 'n bestelwagen en 'n rijbewijs. In 1965 werd kamer, gang en binnenplaats bij de winkel getrokken (je kwam altijd ruimte tekort). Dan gevelrestauratie in 1966. En in 1978 werd er 'n punt achter gezet. Het pand werd verhuurd aan Sidonius. Aan

±175 jaar handel door de familie Renckens was 'n eind gekomen. Dan 't Rijke Roomse Leven, uit de familie kwamen voort 3 zusters, 2 broeders, 3 paters en 1 kapelaan. Verder werden geleverd 2 kerkmeesters, 3 regenten van het Weeshuis en er waren er 5 lid van de St. Vincentiusvereniging. Dat we vroeger ook 't vertrouwen kregen, blijkt uit bijgaande advertentie. (Achterom 68.)

Het KANTOOR van den ONTVAN-
GER der Rijks Directe Belastingen
te HOORN, wordt, beginnende met
31 October 1864, **VERPLAATST**, naar
't Achterom, in het Huis van den Heer **R. F.
RENCKENS**, Wijk 4. N°. 53.

Dat 't ook, in de loop van de jaren, niet iedereen voor de wind ging, blijkt uit bijgaand faillissement, en ik ben er nog 2 tegengekomen, in 1866 en 1910

De Rondwandelingen in 1986

Dit jaar mochten we het feit herdenken van „Tien jaar Stadswandelen” in Hoorn. Een daartoe gevormde commissie, bestaande uit de dames A. Pieterse, H. Stapel en de heren A. de Graaf, C. Kuppers en B. van Tartwijk, ontwierp met enthousiasme een plan om „Tien jaar” op passende wijze te herdenken. Zo trokken we dan begeleid door een 200 wandelaars en vele genodigden op 30 mei 1986 naar de Oosterpoort, om na opening van de deuren, de stad „in te nemen”. Henk Saaltink, grondlegger van de wandelingen, hield een korte geestige toespraak, vanaf de omloop van het poortgebouw klonk hoorngeschal, de poortdeuren zwaaiden open en zo startte dan de wandeling „Hoorn Maritiem”. De bekende en immer geliefde Bontekoewandeling werd vervlochten met de Bossuwandeling en centraal in dit vlechtwerk stond de prachtige Oosterkerk, uiteraard welwillend door de stichting beschikbaar gesteld. Daar werd de wandeling beëindigd met koffiedrinken, inkopen doen bij de stands van „Oud Hoorn” en „Oosterkerk”, gezellig samenzijn. De prijsvraag verbonden aan de wandeling bleek nogal lastig te zijn. De deelname was niet zo groot en de beantwoording van de 16 vragen bleek nogal wat hoofdbrekens te kosten. Toch konden we het aardige en instructieve boekje uitgegeven door Stadsherstel Hoorn: „Restaureren... Hoezo?” uitreiken aan twee prijswinnaressen, te weten mevr. A. Abma en mevr. A. Phillipson-Verduyn. En... ja, de stenen kanonnen aan de landzijde van de Oosterpoort zijn helemaal origineel. Nooit hebben werkelijke kanonnen hun lopen dreigend uit de muur gericht...

Na de jubileumwandeling was de algemene gedachte: de belangstelling zal wel verminderen. Dit liep echter geheel anders. Welhaast elke wandeling stonden er een 200 à 300 deelnemers te wachten op de Rode Steen, of bij het NS-station. Absolute toppers vormden de Kerkepadwandeling en de Hofjeswandeling, met elk over de 330 deelnemers. Ook nu weer vormde de steervolle Stadswallenwandeling een waardig besluit van het seizoen. De heer en mevrouw Willems zorgden voor een gave ontvangst in de met kaarsen verlichte en met knetterend haardvuur verwarmde Mariatoren.

Een dankwoord is zeker op zijn plaats: aan de immer enthousiaste groep gidsen voor hun onvermoeibare inzet en ook aan de vele particuliere en officiële instanties, die weer bereid waren om hun gebouwen en huizen voor bezichtiging open te stellen. Met name mag ook worden genoemd de medewerking van de Dienst Openbare Werken van de Gemeente Hoorn, die veel hulp verleende bij het welslagen van het Oosterpoortgebeuren op 30 mei. Behalve de jubileumactiviteiten werd ons ook nog medewerking gevraagd aan de organisatie van de „Binnenstadsdag 1986”. Ook nu lieten de gidsen zich niet onbetuigd. Reeds vroeg in de morgen, gelukkig begunstigd door stralend zomerweer, begon de eerste rondwandeling, de „Ontbijtwandeling” voornamelijk in het Havenkwartier. Daarna was het een komen en gaan van wandelaars bij de Statenoort. Als extra attractie kwam daar nog bij het beklimmen van de toren van de Grote Kerk. Op een zonovergoten Weeshuisplein mochten we deze dag afsluiten. Els Huberts was hier de grote animatrice van het aandeel van de „Gidsen van Oud-Hoorn”. Ook nu weer konden we gezamenlijk staan voor een perfecte presentatie. En zo gaan we nu dan maar weer de stille tijd in, met studie, uitwerken van vragen van onze wandelaars en met de hoop dat men bij de gemeente Hoorn inziet dat het onvervangbare bezit aan monumenten op alle wijzen ontzien moet worden. Elke nieuwe parkeerplaats betekent een stuk stadsverwoesting, luchtvergiftiging en gewetenloze vernieling van onvervangbaar cultuurbezit. Meer dan 2.200 wandelaars in 1986 gaven acte de présence. Niet met spuitbussen, straatstenen en heftige tumult. Ze waren er om aan te geven: „Houdt u goederen, nagelaten door het voorgeslacht in stand en vernielt ze niet!”. Wij hopen ze volgend jaar weer te mogen begroeten, met nog een aantal erbij. Onze gidsen staan een ieder weer ten dienste. Is het een start vanaf het asfalt van het Jeudje, of vanaf het strand van de Westerdijk? We zien wel, maar we gaan door, ondanks miskenning en tegenwerking want er zit een ideaal achter en dat gaat niet kapot!

A. de Graaf, coördinator van de gidsen van „Oud-Hoorn”

Hoorn in de verdrukking 1940-1945 (3)

C. Kerkmeijer-de Regt

1 Juli. In Andijk zijn ook weer vliegtuigen neergekomen; het is een wonder, dat er nooit een op een huis terecht komt. Aag Pool uit Andijk, die iedere week bij mijn man komt tekenen, zag er een brandend over het dorp komen, het kwam gelukkig op een open stuk neer. Nog telkens gaan er jongelui van hier naar Duitsland.

Vrijdagsmorgen ±8 uur kwamen 2 Engelse vliegtuigen met elkaar in botsing. Hier op de foto het staartstuk tussen woonhuis en garage van fam. Sleutel aan de Westersingel.

5 Juli. Gisteren zagen wij op het station drie open goederenwagens, hoog opgeladen met resten van vliegtuigen hier uit de buurt. Onderkanten van vleugels waren zo neergezet, dat je goed kon zien, dat het Engelse waren.

De groente wordt iets ruimer, maar blijft schaars. Gelukkig krijgen wij iedere dag aardbeien van iemand die een tuin heeft aan de Draafsingel. Het mag volstrekt niet, alles moet over de veiling, maar er mag zoveel niet! Als we een beetje spercieboontjes of peultjes van de groenteboer krijgen, is dit ook buiten de veiling om. Vandaag eten we in een restaurant, omdat mijn gediensstige uit is. Het was al besteld en daar kregen we gisteren een eigen gevangen karper cadeau. Ik bracht hem er heen met het verzoek hem voor ons te koken en vandaag te eten. Een diner kost er tegenwoordig f 3,—, maar het is voortreffelijk met veel boter en vlees en zonder bon. Het humoristische van het geval is, dat we f 4,— moesten betalen voor onze eigen vis, waarbij we een hele sauskom boter kregen en worteltjes en toen daarna nog vlees met sperciebonen en omelet toe. Ik schrijf dit neer als typerend voor de tijd.

10 Juli. Vandaag is Dr. Baesjou weer thuisgekomen.

14 Juli. Gisterochtend, Maandag 13 Juli, moest Burgemeester H. C. Leemhorst naar Haarlem, opgeroepen door de Beauftragte van de Rijkscommissaris. Hij was 's nachts niet lekker geweest en had nog erge hoofdpijn. Hij belde dus op of hij niet een andere dag kon komen. Nee, dat ging niet en aangezien de eerste trein weg was, moest hij een auto nemen. Sindsdien is niets meer van hem vernomen (later wel). Behalve hij waren hier uit de

buurt opgeroepen: Burgemeester Haspels van Enkhuizen, Middelhoff van Hoogkarspel, Loggers van Wieringermeer, Nienaber van Beemster, de Secretaris van Alkmaar en de Directeur der RHBS van Alkmaar. Ik ben vanmiddag direct naar mevrouw Leemhorst gegaan, ze zijn goede kennissen van ons — erg nerveus natuurlijk en het vervelende is wel, dat in Enkhuizen en Hoogkarspel bericht gekomen was een koffer met kleren te sturen, maar zij had nog niets gehoord. Ik zei, waarom ga je niet informeren, maar zij wacht liever rustig af. De anderen zijn naar Haaren, een klooster bij Den Bosch, gebracht mogelijk ook naar St. Michielsgestel, daaromtrent was geen zekerheid.

18 Juli. Vandaag is H. R. Schottee de Vries, NSB natuurlijk, tot waarnemend Burgemeester benoemd. Hij is vandaag ook geïnstalleerd door een referendaris van de Commissaris der Provincie. „Men” vindt algemeen, dat het minder gekund had. Hij is hier algemeen bekend en is een fatsoenlijk, degelijk mens. We zijn benieuwd waarop dit alles uitloopt. Overigens is er nog geen bericht over de heer Leemhorst, we waren er gisteravond nog even.

De toestand wordt over het algemeen steeds meer gespannen. Ieder is zo verontwaardigd over alles wat er gebeurt, vooral ook met de Joden.

De Burgemeester van de Beemster is weer teruggekomen, hij is boven de 60. In plaats van hem namen ze nu een veearts uit Purmerend. Als ze het aantal gijzelaars maar hebben, verder doet het er niet toe.

Er zijn weer scholen gevorderd, eerst de Christelijke op het Nieuwe Noord, maar die bleek niet mooi genoeg te zijn; nu moet de school voor LO in de Joh.

Messchaertstraat ontruimd. In het oude tekenlokaal van de oude HBS in de Muntstraat, waar Debutade tegenwoordig is en dat netjes opgeknapt was, moest leeggeruimd, daarin komen twee klassen.

1 Augustus. Ook de RHBS is gevorderd, woensdag kwam er bericht, dat zaterdag de school geheel leeg moest wezen; alles moet er uit, ook de natuurkunde en scheikunde. Men zegt, dat er een ziekenhuis in komt. De Directeur was uit de stad en is hals over kop teruggekomen. De gehele inventaris staat nu in de Oosterkerk. Eigenlijk moet de school 17 Augustus weer beginnen.

De officieren worden ingekwartierd, tot nu toe in de buurt van de Joh. Messchaertstraat.

11 Augustus. Vanmiddag kwam er een hele troep Roode Kruiswagens enz. langs; het is dus waar, dat er een lazaret in komt. Er komt een dokter en een tandarts, zoals we horen en het tekenlokaal wordt apotheek.

14 Augustus. Vandaag zijn mijn zwager en nichtje uit Middelburg hier gekomen, geëvacueerd; er moeten morgen 5.000 mensen uit Middelburg weg zijn en 15.000 van Walcheren. Zij zijn daar ook bij en ze hebben bij ons onderdak verzocht. Het is wel erg zo uit je boeltje gezet te worden. We zijn benieuwd hoe lang het duurt. Bij het station, de weg door het plantsoen, staat nu een pijl met „Ortskrankenstube”.

21 Augustus. Er worden steeds meer scholen gevorderd, eergister moest de Gemeenteschool I, hoek Joh.

Messchaertstraat-Draafsingel, ontruimd worden. De inventaris is naar de Noorderkerk gebracht, het moest in een halve dag gebeuren. Toen we 's avonds om 10 uur langs de Noorderkerk kwamen, nadat er een donderbui met hevige regen geweest was, waren de gemeente-werklieden nog bezig. De volgende morgen mocht het dan heel goedgunstig afgemaakt worden. Het gebouw is nu leeg en ze weten niet of ze het in gebruik zullen nemen. Ook de ULO is gevorderd en de twee laatste dagen wordt er de gehele dag door haver in gereden!!! De voormalige Loge aan de Binnenluiendijk is ook lazaret, er staan 40 bedden in; zo ook de RK MULO. Onder de Boompjes. Waar ze met alle kinderen moeten blijven? De RHBS komt voor een deel in het gebouw van de Kamer van Koophandel (die pas opgeheven is) en voor een deel in de lagere school in de Muntstraat. School I komt in kamers van de Grote Kerk. Verder weet ik het nog niet. In de RHBS staat het vol bedden, aan het hek staat „Ortskrankenstube”. Ook de conciërge moet uit zijn huis. Er zijn ook al enige huizen van burgers gevorderd, o.a. van Nieuwenhuijse, de Franse leraar, en van Kraak in de Kruitmolenstraat; ook van de dames Dalmeijer. Verscheiden lieden hebben inkwartiering. Bij Dr. Romeijn was een chirurg, die is er maar kort geweest, alles komt in de buurt van de RHBS.

In het Drechtelandse huis aan het Grote Oost wonen enige militairen met gebruik van de keuken voor kleinigheden; het is een z.g. casino voor officieren, waar het eten wordt ingebracht.

30 Augustus. School I is tenslotte weer vrijgegeven, maar het hoofd zat nu eenmaal in de Grote Kerk en wil daar liever blijven, zodat de ULO nu in School I getrokken is. De Ortskommandant, die zijn bureau in het Park had, is nu verhuisd naar de RHBS, waar een bord hangt met „Ortskommandantur”. Hij woont in de stad op kamers, bij de banketbakker Appel op het Kleine Noord. Later verhuisd. Ze verhuizen veel, hij woonde o.a. in het huis van Post aan de Westersingel.

4 Septeber. Gister-, Donderdagavond, zijn drie hospitaalschepen in de haven gekomen, ze liggen aan het plantsoen aan de overkant van de Doelenkade. Grote aken lijken het, lichtgroen geverfd.

11 Septeber. Op de Veliusbrug, bij het begin van de Draafsingel (naar de Oosterpoort toe), staan grote rollen prikkeldraad, soort Spaanse ruiters.

De nieuwe weg (destijds vanaf het einde v/d Koepoortsweg tot W-Blotker) was afgezet en vol met munitieketen).

13 Septeber. Gisterochtend, Zaterdag, was er blijkbaar oefening met de prikkeldraadversperringen, die overal bij de bezette gebouwen staan. De Draafsingel en de Veliusbrug waren afgesloten, erg prettig voor de bewoners enz. op Zaterdagochtend; ze moesten omrijden door de Oosterpoort. De Spaanse ruiters staan midden op de trottoirs en de rijweg; op de walkant tot aan het water staan paaltjes met prikkeldraad ertussen, zodat men ook daar niet langs kan. Het gekke is, dat de RHBS te bereiken is door Veenenlaan en Joh. Messchaertstraat; misschien moet dat nog gemaakt worden. Ook het Parkhotel is helemaal „verdedigd”. Op het Achterom kan de straat aan weerskanten van het Park versperd worden, niet vlak er bij, die dingen staan dicht bij de Nieuwsteeg en Gelderschesteeg. Aan de zeekant dito en dan in het gras, tot aan het pad langs de zee over dezelfde breedte afgezet door palen met prikkeldraad ertussen. Net als gister horen we telkens zwaar geboem in de verte op zee. Niemand weet het.

28 Septeber. Vandaag is het burgemeestershuis (Roodesteen) in gebruik genomen door School I, de ramen zijn halverwege wit geverfd; de leerlingen gaan achterin. De parketvloer beneden zal er wel mooi uit gaan zien en de trap!!! Een gedeelte van de school schijnt nog in de kerk te zijn. Nog steeds gaan er jonge mannen naar Duitsland, verleden Woensdag en deze week gaat er weer, Dinsdag en Woensdag, ook jongelui van kantoren zijn er nu bij. Ik meen me te herinneren, dat ik in de voorzomer opgeschreven heb, dat de barakken bij de RHBS weggebroken werden, dat was toen inderdaad het geval, maar het is bij een paar gebleven; de rest staat er nog.

Wij hebben hier nog steeds ruim groente en fruit, als je hoort over de grote steden, waar queue gemaakt wordt om een beetje fruit te krijgen en waar de groente ook steeds schaars is, dan hebben wij het hier nog erg goed.

11 October. Vanmiddag was er een luchtgevecht boven West-Friesland, er kwam een bom neer of er werd geschoten, dat weet ik niet zeker, op een trein die bij Obdam stond, blijkbaar een goederentrein. De machinist of de stoker, in ieder geval iemand van het personeel, werd gedood; het was iemand uit Hoorn. Verder werd aangeschoten de schipper van een schip met een lading stro, die op het IJsselmeer voer; de man is doodgebloed. Het schip liep hier de haven binnen. Ook bij Enkhuizen

Gratis melk bij Horna op 't Jeudje. Piet Soeters deelt melk uit. Op de foto ook: hr. Gras en hr. Bakker (conciërge HBS).

moet iets gebeurd zijn. De schaarste aan materialen en het verbod iets van b.v. ijzer te gebruiken wordt getypeerd door het volgende: De banketbakkerszaak van v. d. Berg, Nieuwstraat no. 6, wordt verbouwd door de aannemer v. d. Berg van de Noorderstraat. Bij wijze van ijzeren puibalk gebruikte hij spoorrails, die mag hij eigenlijk ook niet gebruiken.

9 November. Sedert verleden week zijn nu bijna alle scholen in beslag genomen, de RK op het Achterom en de Christelijke school, er is nog maar een enkele vrij. Ook hebben weer een aantal mensen inkwartiering. Gister, Zondagmorgen, om een uur of tien stond de ambtenaar van het Stadhuis, die voor de inkwartiering zorgt, met een Duits officier voor ons huis. Ik schrok me dood en daar belden ze al. Inkwartiering. Ik zei: „Komt u maar binnen, dan kunt u zien, dat dat bij ons niet gaat”. Mijn man kwam er aan, zei direct: „Das geht nicht, kommen Sie nur herauf”. Naar beneden vroegen ze niet, ze hadden het ook op de bovenvoorkamer voorzien. Mijn man liet die zien, dat het zijn atelier was en dat hij dus zijn werkkamer niet kan ontruimen. Nu, dat begreep hij wel. Mijn man zei: „Ein Maler kann ich haben, aber kein officier!”. De officier was heel vriendelijk en ze trokken af. De ambtenaar zei, dat het zo moeilijk werd. De grote huizen aan het Oost kunnen de bovenkamers niet verwarmen. We horen, dat Dr. Engel aan het Oost nu inkwartiering heeft, maar die heeft centrale verwarming, is bovendien homme seul.

16 November. Erg veel soldaten, we zijn overigens zeer optimistisch door de gang van zaken in Afrika. Ook een massa paarden, alles wat als stal gebruik kan worden is opgevorderd. Ook in de dorpen bezetting. 's Nachts staan de prikkeldraadversperringen en overdag is alleen de rijweg vrij, de trottoirs niet! Zelfs op het West en in de Kleine Havensteeg achter de timmerman v. d. Berg staan paarden. Ook bende's wagentjes waarmee ik steeds stro en turf molm zie rijden.

Ook De Leur heeft inkwartiering. De winkels worden steeds nog leger gekocht. Appels zie je totaal niet. Ik ben blij, dat ik mijn voorraad zelf binnen „gefiets” heb bij Gerlings vandaan. Groente is er anders nog steeds in overvloed. Ik heb tarwe gekocht, moet ik zelf malen, enfin, dat heb je er voor over (f 1,40 per pond), maar wat doe je, ik bak er heerlijk brood van en pap is ook verrukkelijk. Het voedt tenminste goed. Ook het Drechtelandse huis is weer voor een deel in gebruik bij de weermacht. „Geschäftszimmer” staat er op. Er staan ook paarden bij de Hoofdtoren, als het mooi weer is buiten. Ze zijn ondergebracht in een pakhuis vlak achter het café Wijnstok, hoek Italiaanse Zeedijk. De 5e klas van de RHBS is nu ondergebracht in het gebouw van het kadaster aan het Oost; de school in de Muntstraat, waar ze zaten, is ook gevorderd.

2 December. Bij de heer v. d. Plas is huiszoeking gedaan naar levensmiddelen. De huishoudster liet de bezoekers pas toe, nadat ze papieren getoond hadden om te bewijzen, dat ze het recht hadden. Er waren een paar kasten op slot, waarvan de heer des huizes de sleutels had; hij was uit de stad en zijn hem wel van de trein gaan halen en ze gingen mee naar zijn huis. Het is speciaal te doen geweest om thee en koffie; de een of andere vriendelijke vriend had blijkbaar rondgestrooid, dat daar zoveel van in voorraad moest zijn. Dat bleek toen niet waar te zijn en wat er verder was hebben ze laten staan.

In ieder geval panische schrik! We waren een hele

ochtend aan het verstoppertje. Ik heb wel een honderd blikjes gecondenseerde melk, er staat al een aantal in de kap van onze oude Renaissance kast, tezamen met busjes cacao en nog wat chocola, maar de meeste staan in de kelder. We vonden een pracht bergplaats in de oude 17e eeuwse uittrektafel, als je daar het blad af licht kan er heel wat staan. Er verdween ook zeep (toiletzeep) in en wat pakken kaarsen (ook op de bon). Verder maakten we een schot los op de logeerkamer, dat gebeurt wel vaker als er een lek in de buurt is of een mankement aan de schoorsteen. Daar verdwenen pakjes zeep, Lux en Radion en mijn voorraadje rijst in bussen en glazen potten. De prachtigste plaats is boven de schouw op het atelier; mijn man timmerde daar een plank, waarop flessen tarwe staan en nog wat blikken echte Engelse custard. Er ligt in

Een bon van de rokerskaart is geldig verkaart. Foto: voor de zaak van Hoogkarspel op de Turfhaven.

de opening van de schouw een asbestplaat en als die er in zit, kraait er nooit een haan naar, zelfs als hij er uit is moet je erg goed kijken. Van Aag Pool uit Andijk krijgen we telkens van hun eigenverbouwde witte bonen. Ze hebben meer dan ze opgaven, dus ze moeten wegwerken. Ze zijn niet uitgezocht, zodat we heel wat uurtjes zoet zijn met „erwtten pikken”.

7 December. Het St. Jansgasthuis is in beslag genomen, de zieken zijn naar het RK Oudeliedenhuis aan het Achterom gebracht. De doctoren houden spreekuur aan het Achterom. Het schijnt, dat de nonnen blijven moeten, maar ze kunnen apart.

8 December. Er zijn veel Duitsers vertrokken en de RHBS schijnt ook weer leeg te zijn, maar wordt niet vrijgegeven. Ook zijn er veel minder paarden. Uit het pakhuis op de It. Zeedijk zijn ze ook vertrokken; op de Veemarkt staan er veel minder dan vroeger. Wel zijn er nog kleine stallen in de stad bezet en b.v. de stal op het Breed naast „Het Onvolmaakte Schip”. In de stallen aan de overkant aan de Vale Hen is het nog vol. Ook staan er nog veel wagentjes, maar ook daarvan is het aantal verminderd.

15 December. Er zijn weer huizen in beslag genomen. Nu b.v. van mevrouw Ruijter aan de Nieuwendam. Iedereen is daarover verontwaardigd. Ze is nog niet lang weduwe en heeft bij zich in huis ook haar oude moeder uit Vlissingen en haar zuster ook uit Vlissingen, die bij een bombardement aldaar haar man verloor. Dit huis wordt nu casino; het huis van C. Kroon in de Eikstraat is blijkbaar meer eetgelegenheden; ik begrijp het verschil niet erg goed. Van onze buurman Groot, een paar huizen van

ons af, werd ook het huis opgevorderd, maar 's avonds kreeg hij bericht, dat ze het tenslotte niet wilden hebben. Er is weer een schip op het IJsselmeer beschoten ter hoogte van Oosterleek; het was een lege aak, die hoog op het water lag. De schipper en zijn vrouw zaten in het stuurmanshuisje bovenop, zij zat te schrijven en was pardoes dood; de man zwaargewond, overleed drie dagen later.

In de RHBS zijn weer beschermers gekomen.

12 December. Vanmorgen ±half twaalf een luchtaanvalletje op het stationemplacement. Twee — die heb ik gezien, anderen zeggen vier — vliegtuigen kwamen langs de spoorbaan gevlogen en schoten op de goederenloods met mitrailleurs; ze versleten die blijkbaar voor een locomotievenloods. Het resultaat was glasschade aan de loods en drie gewonden, van wie één zwaar. We schrokken ons een ongeluk, zo vlak over ons; het was een leven als een oordeel, maar het was in een ommezien voorbij. Ze kwamen van de kant van Alkmaar, begonnen op de hoogte van het proefstation te schieten. Ook een paar huizen aan de Koepoortsweg hebben schade aan het dak en aan de Tweeboomlaan is bij mej. Frickers een dikke tak van een pereboom aangeschoten.

1943

2 Januari. De heer Groot op de Noorderstraat, twee huizen van ons af, heeft nu toch ook inkwartiering. Hij zelf mag de bovenkamer bewonen en de keuken gebruiken. Hij is weduwnaar en woont alleen. Beneden voor houdt een dokter spreekuur, in de achterkamer staan zes bedden en er wonen twee soldaten, ik denk ziekenoppassers.

7 Januari. Er ligt een pak sneeuw — het sneeuwt nog en het vriest. Ieder is als de dood voor een winter als het vorige jaar. Het eten is een ramp eigenlijk. Je went er aan te scharrelen met surrogaat en steeds maar aardappelen eten — aardappelen die je moet smokkelen. Ik moet eens iets vertellen van het treinverkeer; het wordt steeds bezwaarlijker te reizen. Onlangs zei iemand tegen me: Alleen de sterkste krijgt plaats — er wordt om gevochten. De heer en mevrouw Nootboom gingen Donderdag voor Kerstmis naar Delft. Hij had 1e klas genomen om iets meer kans te hebben op een plaats. De trein uit Enkhuizen kwam propvol binnen, ook de eerste klas en de gereserveerde coupé's voor de Duitse weermacht. De conducteurs stonden machteloos. De heer Nootboom ging naar de chef en zei, nu heb ik 1e klas en wou toch graag mee. Ze mochten toen in de bagagewagen zitten op de plaats van de conducteur. Wat het eten betreft, ik koop tarwe voor f 1,40 per pond, bruine bonen voor f 1,50, voor boter wordt f 15,— per pond gevraagd en hetzelfde voor een Edammer kaas; dat doe ik niet, nog niet.

Zondag 3 Januari stortte 's avonds een Engels bombardementsvliegtuig in de Wieringermeer neer. We konden het hier zien en hoorden natuurlijk de plof, gevolgd door een regen van lichtkogels.

Maandag 4 Januari werd er ook weer erg gevlogen; het is steeds om ongeveer half acht 's avonds. We hoorden toen ook weer een harde plof, maar we weten niet waar dat geweest is.

20 Januari. Ik moet maar weer eens wat schrijven. De berichten zijn zo gunstig over Rusland. Leningrad ontzet en overall verder op de loop — de Duitsers dan. In Afrika zal nu zeker ook gauw wat gebeuren. Dan het bericht

van vanmorgen, dat er weer een prinsesje geboren is. We vinden het natuurlijk jammer, dat het geen prins is, maar ik vind het toch leuk en benieuwd naar de Oranjezender vanavond, waarnaar we gaan luisteren. Het wordt meer en meer tijd, dat er een eind aan alles komt; al die mensen die van huis en hof verdreven worden is iets vreselijks en onze mooie kust wordt steeds meer verknoeid.

Gelukkig is het na een paar dagen sneeuw en wat vorst weer zacht weer geworden, heel zacht zelfs.

18 Februari. Er zijn onrustige dagen geweest sedert verleden week, door de paniekstemming ontstaan naar aanleiding van het oppakken van studenten, dat Zaterdag begon. Tot nu toe weten we geen Hoornse jongens, die er bij zijn. Ze zijn direct gevluht of wisten de dans te ontspringen. Toen de berichten doordrongen, dat ook jongens van de hoogste klassen Gymnasia en HBS opgepakt werden, bleven ook hier de jongens en meisjes van school weg. Woensdag kwam 's avonds om negen uur Jaap Kerkhoven, zoon van de notaris, die hier in onze straat woont, vragen of hij hier mocht slapen. De mensen zijn zo angstig geworden; in Den Haag zijn de jongens weer naar school. Het zal mij benieuwen wanneer ze hier weer gaan. De directeur had een anoniem briefje gevonden, waarin stond dat de Grüne Polizei weet, dat de jongens niet op school zijn, of zoiets. Het lijkt ons een flauwe mop toe.

Tandarts Andreae is uit zijn huis gezet door de Duitsers (Gr. Noord 3); dezer dagen was de praktijk er nog in. Binnen zes uur moesten ze er uit zijn; mevrouw moest haar kleren pakken onder toezicht van een soldaat, gewoon een schande. Ze komen in huis bij de oude mevrouw Schottee de Vries; zij heeft zich direct over hen ontfermd.

Nog steeds rijden de Duitsers met wagentjes hier rond; toch schijnen er wel minder te zijn, vooral minder paarden.

20 Februari. Gismiddag is Den Helder gebombardeerd, speciaal de werf, maar ook in de stad zijn slachtoffers. Er moeten ±40 doden zijn. De zeilmakerij en de torpedomakerij zijn vooral getroffen en geheel afgebrand. De familie Andreae komt nu bij de familie De Leur in huis in de Gouw; ze hebben een groot huis en ik vermoed, dat ze zich daardoor veiliger voelen voor weer inkwartiering, wat ze al enkele keren gehad hebben. De praktijk mag blijkbaar in het huis blijven.

26 Februari. Het bord, waarop spreekuur van de dokter

HUISBRAND

Kolen op de bon en... niet te krijgen. Op de tegel staat bij de visser met hengel: „het duurt wel lange maar ik zal ze vangen“.

in het huis van de heer Groot, Noorderstraat, een paar huizen hier vandaan, is verdwenen. Eerst zou het bureau van de Ortskommandant er komen, maar dat gaat niet door; de kolendistributie komt er in — tenminste geen Duitsers.

De 3 hospitaalschepen in de Doelenkade zijn weg. Een paar dagen geleden lag er nog één.

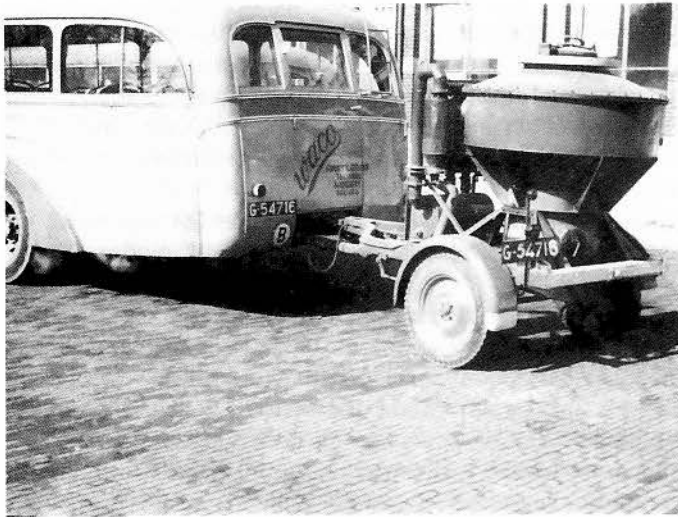
1 Maart. De hospitaalschepen zijn weer terug!!! We waren net zo blij, dat ze weg waren.

In het plantsoen aan de Westerdijk bij het Parkhotel worden loopgraven voor de Duitsers gemaakt. Heel diep, ze kunnen rechtop staan, aan de kanten paaltjes, bovenop afgedekt met paaltjes en overdekt met de uitgegraven grond.

4 Maart. Er is geschoten op treinen uit Hoorn en Den Helder. De vliegtuigen komen recht op de trein aan en beschieten de locomotief. De mensen zijn er uitgerend, het veld in, er waren 4 doden: de heer Sopar uit Hoorn, eigenaar van een café aan de Veemarkt, de heer Rood, zaadhandelaar uit Bovenkarspel, een meisje van 8 jaar en de leerling-machinist.

6 Maart. Gisteravond is eer weer ontzettend gevlogen, wij hoorden het kwart voor negen beginnen en het duurde tot half elf.

We waren gister in Amsterdam, waar mijn man een lezing hield voor de VVV over Hoorn. We gingen met de auto van Koelemeij van het Breed, de enige die met een

kachelkje achter zich rijdt en zo verhuren mag. Hij heeft het zo druk, dat hij ons direct om 4 uur, na afloop, terug wou slepen; daar hadden we geen zin in en gingen met de trein terug, om 7 uur gaat er een directe, dus niet over Alkmaar.

In Amsterdam is de stemming onder nul, je voelt het als je er loopt. De stampvolle trams zijn bespottelijk, er hangen knoedels aan de treeplank.

9 Maart. Men is begonnen de klokken weg te halen. Eerst vandaag die van de RK Kerk aan het Grote Noord. Het zijn Hollandse werklieden, echte ruwanen, zoals mijn man zegt. Ze breken doodkalm de toren stuk om de klokken er uit te kunnen halen. Mijn man is direct aan het proberen de oude te redden; tot nu toe lukte dit niet, al heeft hij er steeds over gecorrespondeerd met degene, die in Noord-Holland de leiding in handen heeft van de redding en het onderzoek, wel te verstaan mr. Belonje te Alkmaar.

10 Maart. Vanmiddag is Henk Schottee de Vries begraven, onze NSB-Burgemeester. Al ben je politieke tegenstanders, dit is toch wel een tragisch sterfgeval, 37 jaar, een kindje

van nog geen jaar. Het ambt was hem veel te zwaar, hij zal zich dat wel anders voorgesteld hebben. Hij was lid van de Museumcommissie en daarom is mijn man naar de begrafenis gegaan en ook omdat hij de familie zo goed kent; hij kent hem uit zijn wieg. De jeugdstorm stond opgesteld op het kerkhof. Twee liepen achter de stoet en daarachter 3 WA-ers met een groot bloemstuk. *11 Maart.* Het bord met Ortskommandantur hangt nu aan het Drechterlandse huis. De secretaris, mr. P. Winkel, is er uit en met al zijn hebben en houden naar de Veemarkt, waar de bank van Demmendaal was. Er zijn zichtbaar minder Duitsers, de wagentjes zijn allemaal weg. Ik zag alleen nog enige officieren te paard. Het is ook op andere wijze merkbaar, er was plotseling vis te krijgen — schol. Anders ging alles naar de weermacht.

De klokken van het carillon v/d Grote Kerk werden weggevoerd.

De klokken uit de Noorderkerk worden misschien gespaard, uit de Hoofdtoren zijn ze naar beneden; we hopen zo, dat het kleine Veermansklokje van 1529 gespaard blijft. Er staat een P op, d.w.z. „Prüfung“. Het staat beneden in de toren bij de deur; de Hemonyklok, ook met P, staat buiten. Of die er doorgehaald kan worden? De derde, die n.b. een opschrift van Hellevoetsluis draagt en 1750 (in die tijd is het bovenstuk van de toren verbrand, vermoedelijk heeft men toen deze gekocht — in de 18e eeuw deed men ook raar), zal wel ten dode opgeschreven zijn, dat is dus geen onoverkomelijke zaak. Uit het klokkentorentje is natuurlijk ook doodkalm een stuk gezaagd, omdat de klokken er anders niet door konden. Die van het St. Pietershof staat nog te bezien. Ik moet nog eens een lofzang op het weer zingen, het blijft prachtig, steeds zonnig. Er is nu wel een vrij koude oostenwind, maar de zon is heerlijk. We lieten 3 Maart de kachel al uitgaan. We hadden nog zoveel gas, dat we dat liever opstoken. Nu is de meter opgenomen, maar we hebben deze maanden ook weer een behoorlijk rantsoen; als het dus enigszins kan redden we het met gas en dan hebben we wel zoveel kolen over, dat we voor een winter met zuinig stoken en hout er bij genoeg hebben. Wie weet hoe blij we er de volgende winter mee zijn, die oorlog schiet niet op.

13 Maart. De twee klokken met P van de Hoofdtoren zijn vanmiddag naar Amsterdam gebracht. We hopen er het beste van.

15 Maart. Daarnet kwam de omroeper langs, vanmiddag moeten alle paarden en voertuigen opgegeven worden

aan het Stadhuis. Men zegt, dat het niet voor inlevering is, maar voor eventuele evacuatie. De nieuwe klok van de Oosterkerk stond vanmiddag ook beneden. Die is reddeloos.

19 Maart. Mijn man kan geen toestemming van de Ortskommandant krijgen om te fotograferen en te tekenen.

22 Maart. Vandaag zijn de grote klokken van het carillon naar beneden gelaten; de kleintjes zien we niet. Het blijkt, dat het gehele carillon meegenomen wordt.

27 Maart. De klokken staan er nog.

Dinsdagmiddag hoorden we de gehele dag zwaar gedreun. Oefeningen leken het niet, omdat het niet met vaste tussenpozen ging.

Een paar dagen later stond er in de courant, dat bij Terschelling een Duits convooi is aangevallen.

Mijn man is gister bij de Ortskommandant geweest; hij mag laten fotograferen en zelf tekenen of schilderen als hij vooruit schriftelijk opgeeft. Maar dat kan hij niet doen. Gistermiddag 2 grote Duitse reiswaagens op de Roodsteen met blauwgroene Duitsers; het waren muzikanten. Vis-à-vis Coen hebben ze ± drie kwartier geconcentreerd; er stonden twee rijen Duitse soldaten voor het Museum, die na ieder nummer applaudiseerden. De rest van het publiek bestond uit schoffies en wat boodschappenjongens. De rest van het mensdom liep door of er niets gebeurde.

Hevig gevlogen gisteravond.

29 Maart. Gisteravond om 12 uur is Dr. Baesjou weer gevangen genomen.

31 Maart. Gister is een aantal Duitse schepen gearriveerd; er liggen 21 aken met de neuzen er af in de Vluchthaven, een paar er van aan het houten hoofd en nog een klein oorlogsscheepje. Het is erg stormachtig; soms gevluucht? Het zijn dezelfde dingen, die we dikwijls voor de kust zien liggen.

Ik liep vandaag achter de RHBS om, ik was daar in een hele tijd niet; bij de ingang van het park zijn schuilkelders gemaakt, met gras er op, er is een afscheiding van ijzerdraad met een bord in het Duits en er onder in het Nederlands: „Wie deze draad overklimt (!) wordt neergeschoten”. Bij het begin van de Bontekoestraat staat geschiderd: „Wie over deze draad klimt, enz.”. Het hek om naar de barakken te gaan staat open en daar staat een bord met „Streng verboden te roken”. Men vertelt hardnekkig, dat daar munitie geborgen is. Ik weet het niet en niemand weet het.

2 April. Vanmorgen zijn de schepen gelukkig weer vertrokken. Onze buurvrouw, mevrouw Frens, is arts en doet dus ook mee aan de actie van de artsen. Zij heeft geen bord aan de deur, omdat ze geen particuliere praktijk doet; ze heeft in de omtrek consultatiebureaus voor zuigelingen. De andere doktoren hebben arts overgeplakt. Nu Dr. Baesjou gevangen genomen is, wordt men schichtig; we hebben het nu zo ingericht, dat ze altijd, ook 's nachts, bij ons in huis kan komen. Zij heeft een sleutel van onze achtertuindeur, die in het gangetje naar de Baanstraat uitkomt, waarin ook haar tuin uitkomt, en de sleutel van de tuindeur aan het eind van de gang, ze is dan veilig bij ons in huis.

9 April. Mijn man is zelf naar de Ortskommandant gegaan om toestemming te vragen voor schilderen en te laten fotograferen. Over een dag of acht kan hij het antwoord halen.

Mijn man is antwoord gaan halen. Als hij wil laten fotograferen, moet hij het een dag van te voren zeggen

en dan gaat er een soldaat mee! Over tekenen en schilderen wordt niet gesproken; hij zal maar rekenen „Wie zwijgt stemt toe”.

We stoken nu weer sinds een week. Het hakte te veel in ons gas en zonder verwarming is te kil. We hebben toch mooi drie weken kolen gespaard.

10 April. De schrik over de artsen is weer voorbij. De deurborden zijn weer in orde; we hebben de sleutels van onze buurvrouw weer terug.

Maandag gingen we naar Enkhuizen per bus om half twee. N.B. mag je niet verder mee dan Bovenkarspel. Omdat er een treinverbinding is tussen Hoorn en Enkhuizen mogen er geen passagiers uit H. naar E. en omgekeerd, ze moeten dan in het laatste dorp uitstappen. De bedoeling is de bussen te ontlasten. Op zichzelf is de maatregel niet gek, maar als je van de prins geen kwaad wetend, er in zit, is het een idiote gewaarwording. We probeerden nog van... nou doen we net of we in Bovenkarspel instappen, maar dat foefje kennen ze en de conductrice was er niet voor te vinden. Het is maar een half uur lopen en het was prachtig weer.

De timmerman Hakhoff, en naar ik hoor ook Dekker, moet houten tanks maken!!! Voor oefeningen natuurlijk. Een hout dat er in gaat, 't is zonde.

14 April. Gisteravond was er Museum-vergadering en de wn.-Burgemeester had 8 sigaren, voor ieder één, kunnen bemachtigen. Grote dankbaarheid! Dit als beeld van de tijd.

Er is hier nogal wat dipheritis, de barakken van het ziekenhuis zijn vol. Aangevraagd is of de Duitsers niet een school wilden afstaan. De ULO wordt nog steeds gebruikt om haver te bewaren, terwijl ze b.v. op de It. Zeedijk een groot pakhuis in beslag genomen hebben, dat niet gebruikt wordt. Antwoord: „Kan niet bei uns”, neemt men dan een kerk! Ja, ja, zeer geschikt voor alles. Vrijwel alle scholen in beslag en weinig soldaten.

Halverwege de Nieuweweg zijn aan de kant (aan de buitenkant, dus niet aan de kant van Gerlings) net zulke loopgraven of schuilloopgraven, weet ik het, gemaakt als aan de Westerdijk. Een paar dagen later zag ik, dat aan de andere kant van de weg hetzelfde gemaakt wordt.

20 April. Vandaag is Hitler jarig en onze eigen rood-wit-blauwe vlag hangt uit het Stadhuis, die Duitsers kunnen nooit beseffen wat er nu in ons omgaat en wat er gezegd wordt.

25 April. Ik fietste dezer dagen langs de Schellinkhouerdijk en in de dijk bij het landhuis van Neefjes ook loopgraven, hier waren Duitsers aan het werk; aan de Nieuweweg waren het Hollanders, waarbij een Duitser toezicht houdt. Iets dergelijks is gemaakt bij het Proefstation aan het Keern in de vluchtheuvel links als men uit de stad komt en ook achter het station.

Men noemt het mitrailleursnesten — er staat nog niets in. Gisteravond liepen mijn man en ik op het Baadland, we hadden gehoord dat daar barakken gebouwd zullen worden en er lag inderdaad een massa hout — palen en planken, zagen we van de overkant. We wilden het van naderbij bekijken, nu lopen er altijd soldaten op wacht bij de hospitaalschepen, maar we zagen er geen een, liepen trouwens aan de zeekant. Ineens een fluitje, ik hoorde het niet eens — en in de verte gebarde een soldaat ons, dat we weg moesten, hetgeen we zoet deden!

29 April, 2e Paasdag. 's Nachts is er hevig gevlogen.

4 Mei. We beleven opwindende dagen door de stakingen naar aanleiding van het bericht, dat alle militairen krijgsgevangen gemaakt zullen worden; inmiddels is dat

bericht veranderd in „beroepsmilitairen”. Hier in de omgeving is ook gestaakt of wordt mogelijk nog gestaakt. De vrijer van onze gediensstige, landarbeider in Oostwoud, deed ook mee. Zaterdagochtend stond hij hier al op de stoep. Maar nu er niet algemeen gestaakt wordt verloopt het toch.

Dat we 's avonds om 8 uur binnen moeten zijn is zeer onplezierig. De voedselvoorziening was niet merkbaar in de war. Er zijn mensen geweest, die Zaterdag geen melk kregen, maar mijn melkboer kwam gewoon. Er rijden overvalwagens rond. Niet prettig. Een kennis van ons in Andijk, de heer P. Pool, bollenhandelaar en makelaar, staakte ook. 's Nachts kwam de overvalwagen, eerst bij de burens. Zij hoorden ze komen en hij is in nachtgewaad op een platje gesprongen; zijn vrouw gooide hem broek en jasje na en zo is hij achteruit in een boot (op blote voeten) ontkomen. Vlak er na was het huis omsingeld en kwamen ze binnen. Eerst de vrouw ondervraagd; nee, ze wist niet waar haar man was, ze dreigden met revolvers, maar ze hield zich schrap. De oudste zoon, 23 jaar, bleef helemaal onder de dekens; hij zette een hoog stemmetje op, toen ze hem vroegen, zodat ze hem voor een kind versleten. De meisjes werden ook ondervraagd, maar ze zeiden allemaal, dat vader niet thuis was en dat ze niet wisten waar hij was, waarop ze aftrokken. De zoon heeft toen 's morgens vroeg het hazepad gekozen. Hij is wel weer eens thuis geweest, maar waar hij rondspookt weet ik niet. Er zijn er in Andijk 18 gepakt. Op de eerste avond was het onrustig in de stad, de mensen wilden niet naar huis. De nieuwe inspecteur van politie hield een speech om de mensen te bewegen in huis te gaan.

Tenslotte zijn ze natuurlijk gegaan. Een overvalwagen reed rond, dat maakt indruk. Een paar jongetjes van ±10 jaar liepen na 8 uur op de Appelhaven of het Oost en werden in de overvalwagen gezet, die eerst de stad doorkruiste, toen als een pijl uit de boog het Keern opreed, bij de weg naar Zwaag hebben ze de kereltjes er uitgezet, die als een haas naar Hoorn terugrenden.

23 Mei. Pool te Andijk is weer thuis, hij waagt het er maar op. Vannacht zijn er ontzettend veel vliegtuigen overgekomen. Een visser, die vannacht buiten gebleven was, had er drie brandend in zee zien storten. Van de 18 mensen, die in Andijk meegenomen waren, zijn er 15 teruggekomen. In Blokker waren er 2 meegenomen, die beiden terug zijn. Ik heb steeds nog vergeten te vertellen, dat Dr. Baesjou ook weer thuis is. In Hoogwoud is iemand doodgeschoten, die te laat buiten liep en naar ik hoor wel provocerend optrad. In het koor van de Noorderkerk stonden meubels, die opgehaald waren voor Rotterdam, stoelen, tafels en lampekappen.

18 Mei. Gisteravond om half zeven zouden Duitse journalisten Hoorn bezoeken en de wn.-Burgemeester vroeg aan mijn man of hij ze rond wilde leiden. Om hem genoeg te doen ging mijn man er om half zeven heen. Er kwam niemand; een telefoontje, ze waren zo lang in de Wieringermeer opgehouden, dat ze geen tijd voor Hoorn over hadden, misschien kwamen ze even per auto door. Dat liep dus met een sisser af.

Sedert Zaterdag 15 Mei mogen we weer tot 's avonds elf uur buiten; het politiestandrecht is opgeheven. Het keten bouwen gaat door; ook wordt getimmerd op het terrein van Neeffjes, de badinrichting aan de Schellinkhouterdijk. Verderop aan de tweede bocht naar Schellinkhout wordt een bunker gebouwd. Aan de Westerdijk bij het Park bij de loopgraven staan twee tanks met „Trinkwasser”, ze worden met aarde bedekt.

Gister, 17 Mei, zijn klokken weggehaald, dat is dan om te „bewaren” tot na de oorlog. De bedoeling schijnt te zijn, dat ze eventueel niet geluid zullen kunnen worden. Weggehaald zijn één klok uit de Noorderkerk, de mooiste met de medaillons; de klokken zitten van boven met een ijzeren pen bevestigd, ijzer mogen ze niet meenemen en met het verwijderen daarvan hebben ze de ogen boven aan de klok gebroken; dan de twee kleine klokjes van het St. Pietershof — zonde en jammer; en de Stadhuisklok die niets waard is.

21 Mei. Vandaag is er bericht gekomen, dat de bewoners van de Binnenluiendijk hun huizen moeten ontruimen, dat is Broers, een groot gezin op de hoek, de familie Dekker uit het huis op de werf en mevrouw De Visser, die in het huis 1624 woont. Voor de laatste is het heel erg, ze moest evacueren uit Zandvoort, waar haar huis totaal weg is; het voornaamste deel van haar inboedel is geborgen bij haar moeder in Amsterdam; een ander deel, voornamelijk antiquiteiten, is hier, waarbij onlangs een verhuiswagen vol ander goed gekomen is uit Amsterdam, oude kasten, tegels enz., waarbij veel in bruikleen van andere lieden, omdat het hier zo veilig is. Mevrouw De Visser is hier ingeschreven en het grootste gedeelte van de week woont ze ook hier. Nu is ze vandaag weg en komt pas Maandag terug. De ambtenaar van de gemeente, die hierover hier kwam, had al gevraagd of het even uitstel kon lijden. De reden van een en ander is, dat in de barakken op het Baadland en het ABC-plantsoen munitie komt en het hele gedeelte wordt afgesloten.

24 Mei. Vannacht is er ontzettend gevlogen. Het begon om half één tot bijna half twee, even stil en toen door tot half drie. Ze zijn naar Dortmund geweest. Het was zo licht, we konden de strepen onderkoelde lucht achter de machines zien. Ze vlogen duidelijk van oost naar west, het waren dus terugkerende machines. We horen, dat bij Enkhuizen, onder Bovenkarspel, een machine neergestort is. Er was ook weer oefening van soldaten hier; we hoorden ze schieten.

25 Mei. Er is plotseling een nieuwe Burgemeester, J. P. Zondervan; hij is nog waarnemend.

De Otto's brug is al opengedraaid. Mevrouw De Visser doet nog moeite in haar huis te mogen blijven.

26 Mei. Vannacht, 10 voor 3, werden we weer wakker van gevlieg, het duurde maar een kwartier, het was niet zo dichtbij, dus mogelijk konden we de anderen niet horen.

29 Mei. Deze dagen is ook de Tuinbouwwinterschool in beslag genomen, de leerlingen krijgen les in het Proefstation en in het Zuivelconsulentschap. De straat tussen RHBS en Tuinbouwschool is afgesloten, zodat het hele complex nu in handen van de Duitsers is.

(Wordt vervolgd)

Stadsbeeld – restauraties wijzigingen – verval

J. M. Baltus

d.d. 15 november 1986

Achterom 15 (monument)

Voormalig R.K. Wees- en Oudenliedenhuis 'Sint-Josef'; werkzaamheden voor verbouw en restauratie Regentenkamers (Stichting Stadsherstel Hoorn) in volle gang.

Achterom 17-19

Voormalige Sint-Jozefschool; staat leeg. Inwendig fraaie tegeltableaus. Toekomstige functie onbekend.

Achterom 30

Zal gesloopt worden t.b.v. vestiging C&A.

Achterom 32

Zal gesloopt worden t.b.v. vestiging C&A.

Bierkade 10 (monument)

Woonhuis; eigendom OUD-HOORN wordt opgeknapt.

Dal

Werkzaamheden aan het hek om het plantsoen, in opdracht van de Stichting Stadsherstel Hoorn, vorderen gestadig.

Restauratie hekwerk Dal

Grote Noord 25

Zal gesloopt worden t.b.v. vestiging C&A.

Grote Noord 27

Zal gesloopt worden t.b.v. vestiging C&A

Grote Noord; geplande lokatie C&A-concern

Grote Noord 29 (beeldbepalend)

Voormalige volksbazar Hermarij. Van oorsprong 17e-eeuws pand, met latere toevoegingen o.a. Jugendstil onderpui; op vlucht gebouwd. Zal geheel gesloopt worden t.b.v. vestiging C&A.

Grote Noord 31 (monument)

18e-eeuws herenhuis in Lodewijk XV-stijl, zowel exterieur als interieur met stijlkamers. Voorkant blijft behouden, achterkamers worden gesloopt.

Grote Noord 15 (monument)

R.K. Kerk uit 1882. Stichting tot restauratie St. Cyriacuskerk, genaamd: *Stichting Koepelkerk Hoorn*, ijvert voor restauratieplan.

Grote Oost 19 (beeldbepalend)
Grote Oost 43 (monument)

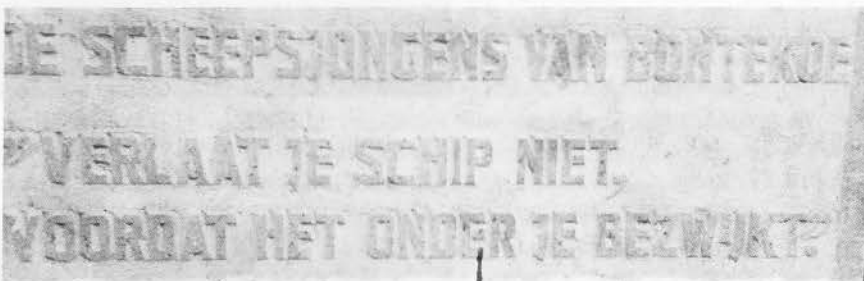
Na brand nog geen plannen voor restauratie.
Foreestenhuis uit 1724. Restauratie voorgevel in volle gang.

Foreestenhuis na restauratie voorgevel

Gouw 4-18
Hoofd

Hema; verbouw en uitbreiding voltooid.
Beeldengroep van de „Scheepsjongens van Bontekoe” tijdelijk verwijderd
i.v.m. vervaardigen van kopie ervan ten behoeve van Japans
openluchtmuseum.

Scheepsjongens zijn toch even weg...

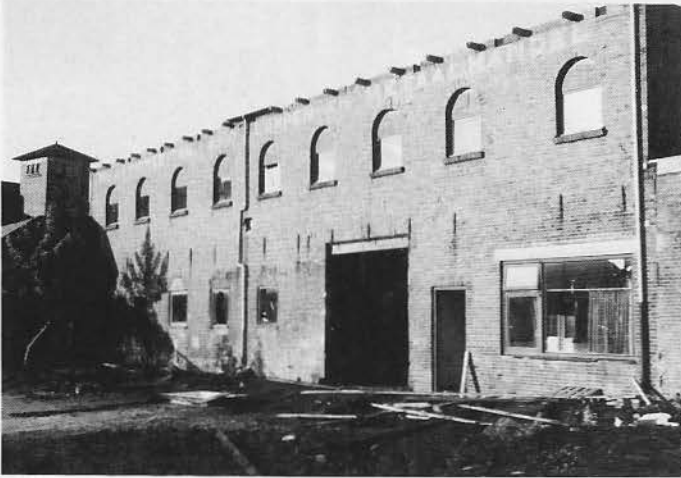
Italiaanse Zeedijk 77
Jeudje

Nieuwbouw op lege plaats van voormalige Bonbonfabriek.
Bebouwing aldaar gesloopt. Gemeente kiest voor tijdelijke parkeergelegenheid
aldaar in afwachting van realisatie nieuwbouw.

Jeudje na sloop

A t/m D: Laatste overblijfselen van bebouwing aan Jeurje

Kerkplein 10 (monument)

Voormalig kantoor Westfries Museum; ook genaamd Huis Verloren; daarvoor RK Gezellenhuis. In- en uitwendig fraai gerestaureerd met behoud van unieke stijlcamers. Restauratie voormalige toneelzaal in volle gang.

Kerkplein 39 (monument)

Voormalig Sint-Jansgasthuis uit 1563. Voorgevel gaat zienderogen achteruit; delen van klauwstukken verdwenen; scheuren in metselwerk.

Kleine Noord 11-13 (gesloopt monument)

Nieuwbouw appartementen in volle gang.

Kleine Noord; nieuwbouw hoek Slijksteeg

Kleine Noord 30 (monument)

Kosterswoning Noorderkerk; gerestaureerd voor nieuwe functie; restauratie Stichting Noorderkerk.

Kleine Noord 32 (monument)

Noorderkerk uit 15de eeuw; restauratie in opdracht van Stichting Noorderkerk in volle gang. Plan voor plaatsing Maquette Hoorn anno 1630 in de kerk. Plan voor permanente expositie 'Kaap Hoorn Vaarders'.

Kleine Oost 1 (monument)

Woning met 16de-eeuwse kern. Wordt verbouwd tot appartementenwoning.

Kleine Oost

Even zijde; onbebouwd terrein naast Kleine-Oostbrug. Plannen voor 5 à 6 woningen.

Nieuwstraat 2-4 (beeldbepalend)

Nr. 2 oudtijds café De Koophandel. Later met aangrenzend pand: ruimten voor DROP-collectief; worden verbouwd tot winkel- woonruimten met behoud van oude vormgeving.

Hoek Nieuwstraat-Kerkplein

Oostereiland

Plannen voor uitbreiding Gevangenis. Dit betekent een aanslag op het historische stadsgezicht van zee uit gezien. Tekeningen zijn nog in ontwerpstadium.

Onder de Boompjes 8 (monument)

Woonhuis; eigendom OUD-HOORN. Plan voor opknapbeurt pothuis is opgesteld.

Oude Doelenkade 5

Nieuwbouw woon-bedrijfspannd in historiserende vormgeving.

Oude Doelenkade 5

Ramen 11 (monument)

Brede trapgevel van het Haarlemse type. Zeer fraaie, zeldzame trapgevel; in ernstige staat van verval.

Visserseiland

Nieuwbouw woonwijk vordert gestadig. In de volksmond spreekt men van 'Klein Manhattan'.

Westerdijk

Plan voor nieuwbouw van twaalf woningen op de hoek Molsteeg/Westerdijk

Westerdijk

Plan van Hoornse ondernemers om een deel van het Hoornse Hop langs de Westerdijk droog te leggen t.b.v. een parkeergelegenheid; één kilometer lang, ca. 100 m. breed. Kosten ca. zeven miljoen gulden.

Gezicht op Hoorn

Wisselstraat

Gezien de vroeg-zeventiende eeuwse bebouwing zeer detonerend trapje aangebracht. Voorbeeld van meer in de binnenstad aan te treffen onverschilligheid t.a.v. harmonisch bouwen en construeren.

Trapje in Wisselstraat

Zon 11 (monument)

17de-eeuws woonhuis; in staat van verval.

Mijn jeugd jaren op en om de Oosterpoort

Giel van der Zel

Joseph Walter met zijn vrouw Celestine bij de ingang van hun woonwagen ±1931.

Woonwagenpark

Begin dertiger jaren werd een stuk weiland aan de rechterzijde van de beltlaan verhard en geëgaliseerd. Er kwamen een paar toiletten en één kraan.

Hier kwam het woonwagenpark, hetgeen eerst met gemengde gevoelens werd bekeken, maar dat viel later best mee. De woonwagens stonden toen nog op het einde der Nieuwe Weg (eind Koepoortsweg) (zie foto 3).

Hier werd het echter te vol, en het was ook niet zo'n fraai gezicht als je vanuit de streek de stad binnenkwam, want laten we eerlijk wezen: het is er altijd wat rommelig.

Al gauw stond het kamp vol, en onder hen velen met de naam Walter, nestor van de familie was Joseph Walter, met de bijnaam 'De Fransman'.

Samen met zijn vrouw Celestine hadden zij de touwtjes in handen en waren ze de vraagbaak voor de andere bewoners, Walters of geen Walters.

De kinderen werden al gauw opgenomen in het buurtleven, met de jongens een balletje trappen in de Zoutkeetsteeg was er meteen bij.

Toch moesten we eerst ergens aan wennen, want evenals hun grootvader, hadden de jongens allemaal een bijnaam. En niet direct even vleiend, wat dacht u van de bijnaam Bierbuik of Schobbejak!!! Maar al gauw wisten we niet beter en als je hen bij hun gewone naam noemden keken ze heel raar.

Spelen op de buurt

Boven heb ik al even aangehaald het voetballen in de Zoutkeetsteeg (nu niet meer aanwezig). Een doel vooraan bij de lantaarnpaal (zie tekening) en één achter, daar waar de steeg smaller werd.

±1934 Kistenfabriek Grafdijk op de Werfkaai. Vlnr Weyling, S. Fonteijn, Henk Spel, Leo de Greeuw, Sijm (later postbode), Jan Ruiter, Koos Neuteboom Tweede van rechts de man van het pijpje

Er werd zelfs via de muren gespeeld. Een balletje uit en ingooien was er niet bij. Het werd een soort carambole. Reindert Wuyster en Melle Hoekstra waren hier ware meesters in.

En als er nieuwkomers waren stonden die vaak raar te kijken. Melle Hoekstra had nog een reputatie als 'Lantarenkanon'. Hij kon zo zuiver schieten. 'Zal ik even!!!' en daar ging weer het glas van de lantaarn.

Als jongen zijnde vond ik dat prachtig mooi en zag je niet in dat het verkeerd was. Toch was het op een moment afgelopen toen Hoekstra Sr. de rekening van de gemeente kreeg gepresenteerd.

En die was voor die tijd aan de gepeperde kant, en Hoekstra kennende zal onze vriend Melle er ook niet genadig zijn afgekomen. U ziet vroeger waren het ook niet van die lieverdjes.

Een heel wat onschuldiger bedrijf hadden de drie gebroeders Spoelder in het leven geroepen. Het was 'knikkertijd' en op het Laagje (tegenover het perceel Kleine Oost 1, waar v. D&Z zijn hout loste), werd wat af geknikkerd. Met de nog echte kleiknikkers, niet wat men tegenwoordig als knikker aanduidt, dat waren voor ons stuiters, en een geweldig bezit al je zoiets had.

Maar de gebroeders Spoelder nu, hadden met behulp van vader Gerrit een wagen gefabriceerd met vier zitplaatsen. Voor één knikker een 'enkeltje' vanaf de Kleine Oostbrug tot aan de kistenfabriek.

Twee knikkers een retourdje en voor één stuiters kon je wel twee of driemaal retour, en de jongens Spoelder maar duwen, het kostte hun menig zweetdruppeltje. Daarbij was er nog iets met de wielen, die had vader met de 'schrobzaag' gezaagd, en zuiver rond waren ze niet helemaal. Het rijden was dan ook niet een onverdeelde genoeg.

De beloning was natuurlijk niet in verhouding voor wat er moest worden gedaan, en bij mijn weten heeft de wagen dan ook maar één 'knikkertijd' overleefd. De Spoelders hadden er gauw genoeg van.

En dan het spelen in de kistenfabriek. Eerst op het open terrein naast de Zoudziederij. Het was verboden, maar ja, we deden het toch.

Later werd er op slinkse wijze een deur opengemaakt en kwamen we in de opslagruimte, nu dat was een eldorado, bussels hout en kratten en kisten.

Daar kon je wat van maken, hetgeen ook gebeurde; hutten bouwen en camoufleren met de bussels hout, zelfs hele overdekte gangen werden er in gemaakt.

Dit moest een keer mis gaan, en dat is ook gebeurd, een werknemer van de kistenfabriek, Dirk Fonteijn stapte in zo'n gat en verstuipte (of brak?) zijn enkel.

Dat was natuurlijk minder mooi en er kwam gelijk een stevig slot op de deur. De naam Fonteijn is gevallen en daarover nog even een voorval.

Echter met een niet zo'n noodlottig gevolg, hoewel, hiermee moeten we weer even terug naar het voetballen. Dit gebeurde ook wel tussen schooltijd of op de vrije woensdagmiddag.

Op de kistenfabriek werkte ook Fonteijn senior. Het werksignaal was gegeven en Fonteijn liep rustig tussen de voetballers door naar zijn karweitje.

Zijn kalkstenen pijpje in de brand, maar een verdwaald schot trof de kop van de pijp en hij stond nog alleen met de steel in de mond, ondanks zijn leeftijd reageerde hij snel en het werd voor ons lopen geblazen.

Daar werd toen natuurlijk erg om gelachen, want de man stond zo beteuterd te kijken het was een gek gezicht. We deden 'botje bij botje' en Fontein kon weer een pijpje roken.

Dan was er nog een speelplaats waar we uren zoet waren nl. het zgn. 'Kaaierf' aan de Modderbakken (Vollerswaal) zo genoemd om dat hier stenen (en keien) van de gemeente waren opgeslagen.

Halverwege de twintiger jaren stonden hier nog barakken, waar wel de armsten van Hoorn waren gehuisvest, indien men deze term hier kan gebruiken. Toch woonde er een man die zich van de woontoestand en de reputatie die het buurtje had, niets aantrok. Het was ene Van Ommeren, deze ging er met een ijswagen staan, misschien een wat te grote benaming het was meer een bak op wielen.

Helaas zag alles er niet zo fris uit, maar als kind zie je dat zo niet, je luste evengoed wel een torentje van één cent.

Maar mijn grootmoeder waarschuwde 'Van Ommeren maakt het ijs klaar met de kolenschop'. Toen was de hang naar het lekkers wel over. Natuurlijk was dit een overdreven verhaal maar het hielp wel.

Toen de barakken waren afgebroken, gingen de meeste der bewoners in de Infermerie wonen (zie o.a. boekje Room bldz. 69 over bewoning).

Wel kwamen er toen de bovengenoemde stenen, maar er bleef genoeg ruimte over, en de stenen werden gebruikt om van alles van te bouwen.

Dit tot groot ongenoegen natuurlijk van de arbeiders die steeds weer de stenen moesten opstapelen, en we werden ook menig maal weggejaagd door de politie.

Maar daar hadden we iets op gevonden. Er werden wachtposten uitgezet, en op de kreet 'tuut' waren we via een plank over de sloot bij de Vest verdwenen.

Voor vliegeren was het een uitgelezen plek maar omdat ik daar niet zo'n liefhebber van was (ik was te ongedurig) nam ik maar de fiets en dat ging mij beter af.

En dan het Watertje, toen een sloot die dood liep op de Modderbakken maar uitkwam in de Oosterpoortsgracht, met aan beide zijden daar nog een aftakking. De sloot links ging nog wel, maar rechts, bij de schelpenbranderij was het niet om aan te zien, laat staan om aan te 'ruiken'. De milieu-organisaties zouden nu gauw in het geweer komen. Maar in het Watertje zelf hebben we wat afgespeeld. Er was vrij veel afvalhout. Van de schotten van de oude barakken, die daar waren blijven liggen!!! En u begrijpt het al: daar werden vlotten van gebouwd. Hele zeeslagen speelden zich af in het anders toch zo rustige buurtje. Dit ook tot groot ongenoegen van de bewoners. Deze waren zeer op hun rust gesteld en zo'n stel schreeuwende jongens vonden zij maar niets. Visser en Gons hebben ons menigmaal weggejaagd; maar steeds kwam de meute weer terug. Voor Gons lag het trouwens wat moeilijk daar zijn zoon Jan zelf van de partij was. Het heeft natuurlijk menig nat

pak opgeleverd, maar ik had mijn schuiladres, mijn grootmoeder woonde op de Modderbakken. En daar ging ik altijd naar toe om mij te drogen, en ze heeft er nooit iets van aan mijn ouders verteld: grote klasse van 'opoe'.

Dit zijn dan in een notedop (nou notedop!!!) mijn jeugdjaren op en om de Oosterpoort, zoals de kop van het artikel al reeds heeft aangegeven en ik heb mij maar bepaald tot ±1933.

Daarna begon voor mij 'de ernst des levens' en verliet ik de lagere school (toen de Muntstraatschool). Vermeld zij nog dat in die jaren onze familie was uitgebreid. Een zuster en een broer werden mijn deel, ja met zo'n hoog bouwwerk als de Oosterpoort, daar kon een ooevaar gewoon niet omheen. In 1965, na negenendertig jaar, verlieten mijn ouders de poort om zich te vestigen in de J. P. Coenstraat.

Giel van der Zel, Hoorn, zomer 1986.

Inhoudsopgave jaargang 1986

Vereniging

Bestuursmededelingen	3, 35, 67, 99
Wandelrooster 1986	27
Stadswandelingen	27
Nu gaat het er om; A. de Graaf	27
Dringende oproep; A. de Graaf	27
De rondwandelingen in 1986	121
Verslag ledenvergadering 23 november 1986; E. Millenaar	35
Verslag van de Ver. „Oud-Hoorn“ over 1985; E. Millenaar	36

Andere instellingen en verenigingen

Ee	2
Een nieuwe stichting: de Stichting Koepelkerk; Drs. J. P. H. v. d. Knaap	13
Stichting „het Carillon“; Th. F. W. M. Quant	18
Archiefdienst gaat naar de kelder; H. W. Saaltink	9
Uitnodiging Historisch congres	19
NJBG: Nederlandse jeugdbond ter bestudering van geschiedenis	28
Stichting Stadsplan Hoorn Anno 1650	68, 69
Cursussen stamboomonderzoek	80

Stadsbeeld

Stadsbeeld, restauraties, wijzigingen verval; J. M. Baltus	22, 62, 85, 129
Kent u Hoorn ook zo?; J. M. Baltus	28, 60, 74, 107
Noorderkerk wordt geschikt gemaakt voor meer en breder gebruik; W. Vingerhoed	79

Redactie

Van de redactie; „Oud-Hoorn“ informeert	4 81,109
---	-------------

Stadsgeschiedenis

J. L. N. Dijkstra, De Zaadmarkt te Hoorn	68
Dr. Mr. Paul Estié, De eerste dertig jaar van de Lutherse gemeente te Hoorn	4, 38, 76
J. I. de Groot, Het woord „Peper“ in straat- en veldnamen	83
T. de Hart-Kuyn, Aanvulling „Brood, kaas en boter“	55
T. de Hart-Kuyn, Ode aan de Grote Kerk	42
C. S. Hellingman, Het Achterom in vroeger dagen	15
E. E. B. Hemmer, Brood, kaas en boter	54
E. E. B. Hemmer, Mensen van toen	115
C. Kerkmeyer-de Regt, Hoorn in de verdrinking 48, 89, 122	
C. Koppers, Hoornse straatnamen: van Dedemstraat	20
R. A. Renckens, Over de familie Renckens	116
J. M. Ridderikhof, Hoorn tijdens de eerste wereldoorlog	43
H. W. Saaltink, Men vraagt ons	30, 55
H. W. Saaltink, Werkgroep Hoorn anno 1806	26
H. W. Saaltink, Hoorn 1806 een jaar later	101
H. W. Saaltink, Begraven in Hoorn	111
F. Uiterwijk, De balkschilderingen in de Noorderkerk	81
F. Uiterwijk, Over het café „t Vosje“ en de laatste stalhouderij die Hoorn gekend heeft	10
F. Uiterwijk, De Peperstraat	83
C. v. d. Zel, Mijn jeugdjaren op en om de Oosterpoort	70